

Representation of Collective Consensus Themes: Towards a Conceptual Model for Achieving Harmony in Urban Planning Practice

Erfaneh Ghanbari¹ – Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Art, University of Guilan, Rasht, Iran.

Mehrnaz Molavi- Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Art, University of Guilan, Rasht, Iran.

Saber Mohammadpour - Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Art, University of Guilan, Rasht, Iran.

Sahand Lotfi - Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran

Received: 18 May 2025 Accepted: 30 August 2025

Highlights

- **Conceptual Innovation:** Reconceptualizes consensus as an independent, multidimensional phenomenon in urban planning through rigorous inductive thematic analysis.
- **Core Thematic Identification:** Defines six foundational pillars: facilitated participatory processes, stakeholder engagement, discourse and communicative action, conflict management, power dynamics, and adaptive management.
- **Operational Framework:** Proposes an integrated, dynamic conceptual model designed to guide planners and stakeholders through complex, multi-scalar urban decision-making.
- **Process-Oriented Approach:** Emphasizes continuous feedback loops, adaptive learning, and iterative interaction as essential mechanisms for sustainable planning outcomes.

Extended Abstract

Introduction

The contemporary urban landscape is defined by profound economic, social, and political transformations, which often exacerbate conflicting values and competing stakeholder interests. Consequently, urban planning approaches have shifted toward consensus-building as a necessary strategy for reconciling these differences and achieving collective goals. Consensus serves as a critical mechanism for establishing shared objectives and fostering the mutual understanding essential for successful policy implementation. In the absence of consensus, urban plans risk overlooking diverse perspectives, which often leads to implementation failure, deepening social inequalities, and a decline in institutional trust.

Despite the acknowledged importance of consensus since the shift from technocratic to pluralistic planning in the 1970s, it remains a conceptually underdeveloped area in planning theory. Existing literature often treats consensus as a subordinate component of conflict resolution rather than a distinct, multidimensional concept. This study addresses this scholarly gap by identifying the primary organizing themes of consensus and proposing a robust

¹ Correspondence to: erfaneh.ghanbari@gmail.com

conceptual model for urban planning. The paper further examines the complex, dialectical interactions between these themes to illustrate how they collectively facilitate consensus formation in urban governance.

Theoretical Framework

Consensus, in both classical and contemporary discourse, is understood as a form of social and political interconnectivity that fosters fair convergence toward common interests across various scales—from global to hyper-local. Within urban planning, this phenomenon is particularly critical at the meso (regional) and micro (neighborhood/local community) levels.

This research draws upon an interdisciplinary theoretical foundation, integrating Habermas's "Communicative Action Theory," Lefebvre's "Right to the City," contemporary "Pluralism," Foucault's critical perspective on "Power," and "Complexity Theory." These theoretical lenses provide the necessary depth to analyze the multidimensionality of consensus. Following scholars like Neves (2016), we define consensus not as a static or forced agreement, but as a gradual, deliberative, and non-coercive process. In this view, active collaboration among all stakeholders is imperative, ensuring that outcomes not only satisfy mutual needs but also cultivate long-term trust and social cohesion. By mapping the obstacles that frequently undermine these processes, this study provides a comprehensive overview of the tensions inherent in seeking collective harmony.

Methodology

This study employs a systematic qualitative thematic analysis, utilizing an inductive, bottom-up approach to extract insights from the literature. The analytical process involved manual coding of extensive scholarly texts until theoretical saturation was reached. Through this iterative process, initial codes were categorized into sub-themes, which subsequently coalesced into six overarching "organizing themes of consensus in planning." To ensure methodological robustness, these themes were validated through theoretical triangulation and cross-referenced with established empirical studies. The internal linkages and interdependencies among these themes were then synthesized to construct a unified, operational conceptual model for achieving consensus in real-world planning practice.

Results and Discussion

The thematic analysis identified six core dimensions: "facilitated participatory process," "stakeholders and actors," "discourse and communicative action," "conflict management," "power relations and dynamics," and "adaptive management." These themes are deeply interrelated, forming a symbiotic system where the failure of one component can destabilize the entire consensus-building process.

The validity of these themes is firmly grounded in the aforementioned theories (Habermas, Lefebvre, Foucault, etc.). The study demonstrates that consensus is a systemic outcome of these six pillars working in concert. For instance, without a critical understanding of power relations, discourse often fails to be truly communicative, and conflict management becomes merely performative rather than transformative.

Conclusion

The proposed conceptual model offers a versatile framework for guiding participatory planning across various cultural, political, and legal contexts. By proactively addressing conflict through the lens of power and dialogue, the model facilitates more equitable and sustainable outcomes. Our findings suggest that successful consensus requires an integrated approach where "facilitated participation" acts as the vessel for "stakeholder engagement," while "communicative action" and "power awareness" serve as the diagnostic tools for identifying and resolving core conflicts. Finally, "adaptive management" ensures that policies remain resilient through continuous monitoring and learning. While this model provides a strong theoretical and practical contribution to contemporary planning, it also acknowledges the inherent practical limitations of consensus-building in highly fragmented urban environments. Future research should focus on applying this model to diverse case studies to further refine its empirical application.

Key words

Consensus, Urban Planning, Organizing Themes, Participatory Action, Conflict Management.

Citation: Ghanbari, E., Malavi, M., Mohammadpour, S., Lotfi, S. (2026) Representation of Collective Consensus Themes: Towards a Conceptual Model for Achieving Harmony in Urban Planning Practice, *Motaleate Shahri*, 15 (57), 19–38. Doi: 10.22034/urbs.2025.143721.5166.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

بازنمایی مضامین سازمان دهنده وفاق جمعی؛ به سوی ارائه الگوی مفهومی تحقق هم‌آوایی در عمل برنامه‌ریزی شهری^۱

عرفانه قنبری^۲، پژوهشگر دکتری، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
 مهرناز مولوی، دانشیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
 صابر محمدپور، دانشیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
 سهند لطفی، دانشیار طراحی شهری، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

تاریخ دریافت: ۲۸ اردیبهشت ۱۴۰۴ تاریخ پذیرش: ۸ شهریور ۱۴۰۴

چکیده

دگرگونی‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جوامع شهری و ظهور منافع و ارزش‌های متعارض، برنامه‌ریزی شهری معاصر را به سوی ضرورت وفاق جمعی و همگرایی دخیلان برای درک منافع مشترک سوق داده‌است؛ با این حال، وفاق به‌عنوان مفهومی مستقل و چندبعدی در ادبیات برنامه‌ریزی شهری، نیازمند تبیین عمیق نظری و ساختاری است. پژوهش حاضر، در پی شناسایی «مضامین سازمان‌دهنده» و «ارائه الگوی مفهومی تحقق وفاق جمعی در میان دخیلان برنامه‌ریزی شهری» است. بدین منظور، با جست و جو و بررسی نظام‌مند منابع، بهره‌گیری از شیوه کیفی تحلیل مضمون و رهیافتی استقرایی، کدگذاری دستی متون تا مرحله اشباع نظری انجام شد و سپس، مضامین فرعی و اصلی شکل گرفتند. همچنین، مضامین از طریق مثلث‌سازی نظری و تطبیق با دیدگاه‌های پیشین، اعتبارسنجی گردیدند. در نهایت، با تحلیل روابط میان مضامین، الگوی مفهومی تحقق وفاق ارائه شد. «فرایند تسهیل شده مشارکتی»، «دخیلان و کنشگران»، «گفتمان و عمل ارتباطی»، «مدیریت تعارض»، «روابط و مناسبات قدرت» و «مدیریت انطباقی» به‌عنوان مضامین اصلی شناسایی گردیدند. آنها در تعاملی متقابل، تحقق وفاق را ممکن می‌سازند و فقدان هر یک، فرایند را مختل می‌کند. در این راستا، «نظریه ارتباطی» هابرماس، «حق به شهر» لوفور، «تکثرگرایی معاصر»، «قدرت» فوکو و «نظریه پیچیدگی»، اعتبار مضامین را تأیید می‌کنند. الگوی پیشنهادی، چارچوبی را برای هدایت برنامه‌ریزی مشارکتی در زمینه‌ها و مقیاس‌های مختلف فراهم می‌کند و با کاهش تعارضات، وفاقی مؤثر، عادلانه و پایدار را ممکن می‌سازد. طبق آن، تحقق وفاق در گرو «فرایند تسهیل شده مشارکتی» و درگیری فعال «دخیلان و کنشگران» است؛ «گفتمان و عمل ارتباطی» و توجه به «روابط و مناسبات قدرت» پیش‌شرط مدیریت مؤثر تعارضات و توجه به منافع متکثر است و «مدیریت انطباقی»، ارزیابی انتقادی، پایش و یادگیری مداوم و اصلاح سیاست‌ها را تضمین می‌کند. با وجود قابلیت بومی‌سازی و تمرکز بر جنبه‌های نظری، محدودیت‌های روش‌شناختی و اجرایی آن نیز قابل توجه است.

واژگان کلیدی: وفاق جمعی، برنامه‌ریزی شهری، مضامین سازمان‌دهنده، عمل مشارکتی، تعارض.

نکات برجسته

- «وفاق جمعی» به‌عنوان مفهومی مستقل و چندبعدی در برنامه‌ریزی شهری با استفاده از تحلیل مضمون بازتعریف شده‌است.
- فرایند تسهیل شده مشارکتی، دخیلان و کنشگران، گفتمان و عمل ارتباطی، مدیریت تعارض، روابط و مناسبات قدرت و مدیریت انطباقی به‌عنوان مضامین وفاق شناسایی شدند.
- این پژوهش یک الگوی مفهومی عملیاتی و یکپارچه برای دستیابی دخیلان و کنشگران برنامه‌ریزی به وفاق، در شرایط پیچیده ارائه می‌کند.
- الگوی پیشنهادی پژوهش، بر تعامل پویا، بازخورد مستمر و یادگیری تطبیقی در فرایند برنامه‌ریزی تأکید دارد.

^۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری رشته شهرسازی با عنوان «تبیین الگوی تحقق وفاق جمعی در برنامه‌ریزی حفاظت از میراث تاریخی شهر بر مبنای حکمت عملی در ایران» است که به نگارش نویسنده اول، با راهنمایی نویسندگان دوم و سوم و مشاوره نویسنده چهارم در دانشگاه گیلان، مصوب گردیده‌است.

^۲ ایمیل نویسنده مسئول: erfaneh.ghanbari@gmail.com

۱. مقدمه

نمی‌توان نسخه‌ای جهان‌شمول برای تحقق وفاق ارائه کرد. از این‌رو، پژوهش با واکاوی و تحلیل متون نظری متمرکز بر حوزه برنامه‌ریزی، در پی ارائه چارچوبی مفهومی و انعطاف‌پذیر برای تحقق وفاق است تا «مضامین سازمان‌دهنده وفاق» و نحوه تعامل آنها را تبیین کرده و مبنایی را برای تحلیل فرایندهای وفاق محور برنامه‌ریزی فراهم آورد. بر این اساس، دو پرسش اصلی مطرح می‌شود:

- ۱- مضامین سازمان‌دهنده وفاق جمعی در برنامه‌ریزی کدامند؟
- ۲- در فرایند ایجاد وفاق، این مضامین چگونه در ارتباط با یکدیگر عمل می‌نمایند؟

۲. مبانی نظری

واژه «وفاق» یا «وفاق جمعی»، گاهی با مفاهیمی مانند «سازگاری»، «همکاری» (Moein, 2000)، «اجماع»، «سازش (مصالحه)»^۷، «اتفاق نظر»^۸، «توافق (معاهده)»^۹، «همگرایی»^{۱۰} و «پذیرش»^{۱۱} و «رضایت [مشترک]»^{۱۲} «وحدت»^{۱۳}، به کار می‌رود، اما میان آنها تفاوت‌های ظریفی وجود دارد (Foroughi et al., 2016; Patrão Neves, 2023). «اتفاق نظر» به طور طبیعی و بدون تلاش خاص از طرفین شکل می‌گیرد، موقتی بوده و تعهدی به دنبال ندارد. «سازش» زمانی رخ می‌دهد که طرفین ناچار به پذیرش شرایطی ناخوشایند شده و منافع خود را قربانی می‌کنند و با تعهد همراه است. «توافق» زمانی است که طرفین بر تصمیمی خاص به صورت رسمی اتفاق نظر دارند (Merriam-Webster, 2024) و کوتاه‌مدت است. درحالی‌که «وفاق جمعی»، فراتر بوده و نوعی توافق عمومی و فرایندی تدریجی، آگاهانه و بدون اجبار است که در آن تمامی طرف‌ها با هدف تأمین منافع مشترک، به نتیجه‌ای پایدار و رضایت‌بخش دست می‌یابند (Patrão Neves, 2016, p. 3). وقتی سخن از «همگرایی» می‌رود، منظور جریان نزدیک شدن آراست و نه یکی شدن آنها؛ بنابراین همگرایی می‌تواند جزئی از جریان وفاق باشد. در نگاهی تاریخی، ابتدا به معنای توافق میان گروه‌های مختلف جامعه مطرح بود، با تحولات

چالش‌های چندوجهی و پیچیده برنامه‌ریزی در جهان امروز، زمانی بیشتر نمایان می‌شود که گروه‌های مختلف با منافع، ارزش‌ها، نگرش‌ها و نیازهای متفاوت، در فرآیند تصمیم‌گیری، مشارکت می‌کنند (Healey, 2006). در چنین شرایطی، «همگرایی» و یافتن «راه‌حل مشترک» و «عادلان» که منافع تمام اқشار جامعه را تأمین کند، تبدیل به امری دشوار می‌گردد (Innes & Booher, 2004). بنابراین، یکی از مسائل اساسی در برنامه‌ریزی در سطوح ملی، منطقه‌ای و شهری دستیابی به «وفاق جمعی»^۴ در تأمین «منافع عمومی»^۵ است. «وفاق جمعی»، به‌عنوان فرآیندی برای رسیدن به توافق میان دخیلان^۶ مختلف، می‌تواند مبنای سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر «عدالت»، «رفاه اجتماعی» و «پایداری» باشد (Susskind et al., 1999). «وفاق»، به‌عنوان پیش‌شرطی برای مشروعیت تصمیمات برنامه‌ریزی بوده و نیازمند فرایندهای مشارکتی و میان‌رشته‌ای است. فرایندهایی که می‌توانند «تعارضات» را به فرصت «گفت‌وگو» تبدیل کرده و زمینه‌ساز تصمیمات منصفانه و کارآمد (Healey, 1997)، تعیین اهداف مشترک و افزایش حمایت برای اجرای آنها باشند (Margerum, 2011: 6-7). در صورت عدم توجه به آن، تصمیم‌گیری‌ها ممکن است به جهتی سوق یابند که بسیاری از صداها هرگز شنیده نشوند و در اجرا با ناکامی، تعمیق نابرابری‌ها و بی‌اعتمادی مواجه شوند (Innes & Booher, 2004). از این‌رو، شناخت سازوکارهای مؤثر برای ایجاد درک مشترک و تحقق وفاق جمعی، از مسائل بنیادین در نظریه و عمل برنامه‌ریزی معاصر است. «وفاق»، فراتر از حل یا مدیریت تعارض صرف است و از دهه ۱۹۷۰، همزمان با گذار برنامه‌ریزی از رویکردهای تکنوکراتیک به کثرت‌گرایانه و مشارکتی، اهمیت یافته است. با وجود تمرکز بیشتر مطالعات بر موضوع تعارضات و مدیریت آنها، پژوهش‌های کمتری به مضامین شکل‌دهنده به وفاق پرداخته‌اند. برنامه‌ریزی در شرایط نامطمئن و پیچیده، فرایندی بداهه، مسئله محور (Flyvbjerg, 2004)، عمل‌محور و وابسته به ماهیت و قلمرو زمانی و مکانی مسئله است. بنابراین،

⁸ Coincidence

⁹ Agreement

¹⁰ Convergence

¹¹ Acceptance

¹² Assent (common consent)

¹³ Unity

⁴ Consensus

⁵ Public interests

^۶ Stakeholders: این واژه در این پژوهش، «دخیلان» شامل کلیه ذینفعان، زبان‌بینان و افراد متأثر در یک فرایند، تعبیر گردیده است.

⁷ Compromise

برقراری ارتباط و «نمادسازی» را بنیان شکل‌گیری معانی مشترک می‌داند (Mead & Morris (ed.), 1972). هابرماس «وفاق مشورتی»¹⁵ را مطرح می‌کند که در سایه «آزادی بیان» (Ghasemi, 2013)، «عقلانیت ارتباطی» و «وضعیت گفتاری ایده‌آل» پرورش می‌یابد (Habermas, 1984). اندرسون، ملت را «جامعه سیاسی خیالی» می‌داند که اعضای آن خود را یک «جامعه واحد» می‌دانند و از طریق «زبان»، «تاریخ» و «نمادهای فرهنگی» مشترک، وفاق ملی را می‌سازند (Anderson, 1991). «بیانیه جهانی حقوق بشر» سازمان ملل، با به رسمیت شناختن «حقوق انسان‌ها» (United Nations Department of Public Information, 1948) نمایانگر نوعی وفاق جهانی است. کورتینا، فراتر از هابرماس، بر مشارکت همگانی و پذیرش «منافع قابل تعمیم جهانی»¹⁶ در گفت و گو (Cortina, 1995: 57) اشاره می‌کند. به باور فوکو، «حقیقت» پذیرفته‌شده، متأثر از سازوکارهای قدرت و گفتمان‌های مسلط است (Foucault, 1980) که همواره امکان به چالش کشیدن آن وجود دارد (Nash, 2009). در نظریه «تکنرگرایی» (برای مثال، ایزیا برلین، جان استوارت میل، رابرت دال، شارل تیلور و ویل کیملیکا)، پذیرش «تفاوت‌ها و تنوع‌های اجتماعی»، «ارزش‌ها»، «منافع» و «دیدگاه‌ها»، ارکان اساسی «دموکراسی» و «عدالت اجتماعی» است (Kymlicka, 2007).

۲.۲. وفاق جمعی در برنامه‌ریزی

وفاق در حوزه برنامه‌ریزی، عمدتاً در سطوح میانی و خرد و در تعامل میان بازیگران مختلف اهمیت می‌یابد. از دهه ۱۹۶۰، رویکردهای برنامه‌ریزی با تأکید بر مشارکت و تعامل شهروندان با نهادهای تصمیم‌گیر، گسترش یافت. اندیشمندی چون اتزیونی با معرفی مفهوم «جامعه فعال» (Etzioni, 1968)، گودسالک و میلز و آرنشتاین بر اهمیت مشارکت فعال شهروندان و ارتباط دو سویه معنادار بین دخیلان تأکید کردند (Margerum, 2002). لوفور در نظریه «حق به شهر» با نقد نقش «سرمایه‌داری» و «روابط قدرت» در ساخت ناعادلانه فضاهای شهری، «دسترسی برابر» تمامی شهروندان به فضاها و به ویژه «حق طبقات فرودست» در «مشارکت» و شکل‌دهی به آنها را مهم می‌شمارد

اجتماعی، اقتصادی و سیاسی به حوزه برنامه‌ریزی راه یافت و به مفهومی پیچیده و چندبعدی تبدیل گشت. «وفاق»، در فلسفه‌های یونان و روم باستان از قبیل اخلاق نیکوماخوس ارسطو و سیسرو، به معنی «رضایت» و بدین معنا بود که «حمایت و پذیرش یک دیدگاه توسط اکثریت، دلیلی بر درست بودن آن است» که بعدها مورد نقد قرار گرفت (Patrão Neves, 2016). 2. «نظریه وفاق»، جامعه را یک سیستم واحد و شبکه‌ای به هم پیوسته از افراد می‌بیند که «فرهنگ»، «ارزش‌ها» و «ساختار سیاسی مشترک» دارند، به هنجارهای اخلاقی، پایبند هستند، بر یکپارچگی اجتماعی، ثبات و کارکردگرایی تأکید دارند و هدف اولیه آنها، حفظ نظم و همزیستی مسالمت‌آمیز در شرایط محدودیت منابع است (Gresch & Smith, 1985: 169).

۲.۱. نظریه‌های کلاسیک و معاصر وفاق

اندیشه‌های کلاسیک وفاق مانند دیدگاه‌های لاک، روسو و دورکیم عمدتاً بر وفاق اجتماعی در مقیاس کلان سیاسی یا اجتماعی تمرکز دارند. لاک، دولت را حاصل توافق افراد برای حفظ «حقوق طبیعی» مانند «زندگی»، «آزادی» و «مالکیت» می‌داند (Locke & Laslett, 2003). در «قرارداد اجتماعی» روسو، حکومت و آزادی مبتنی بر «اراده عمومی» و «توافق اجتماعی» و توجه به «منافع مشترک» تعریف می‌شود (Rousseau, 2002). دورکیم، به «توافق عقلانی» و «عمل متقابل»¹⁴ در جامعه مدرن، به عنوان پایه نظم اجتماعی تأکید دارد (Bounds, 2020: ۷). در این چارچوب، مفاهیمی چون نظم اجتماعی، دموکراسی و توافق عمومی برای منافع مشترک، حقوق طبیعی، خیر عمومی، برابری، مشروعیت و آزادی از جمله مفاهیم اولیه وفاق هستند. با این حال، این نظریه‌ها به لحاظ ابزاری و عملیاتی در تبیین پیچیدگی‌های جوامع مدرن، تنوع منافع، ارزش‌ها، روابط اجتماعی و نابرابری‌های قدرت با محدودیت‌هایی مواجهند.

نظریه‌های معاصر تلاش کرده‌اند با تحلیل‌های جامع‌تر و چند سطحی، محدودیت‌های دیدگاه‌های سنتی را برطرف کنند و بر جنبه‌های ارتباطی و تعاملی وفاق در سطوح مختلف کلان (جهانی)، میانی (اجتماعی، ملی و منطقه‌ای) و خرد (محلی؛ شهر، محله و اجتماعات محلی) تأکید دارند. مید «زبان» را ابزار

¹⁶ Universalizable interests

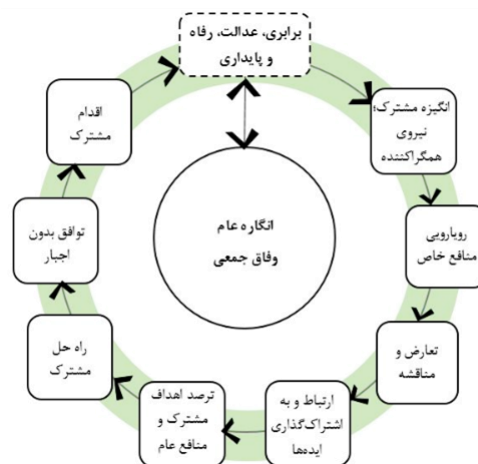
¹⁴ Reciprocity

¹⁵ Deliberative Consensus

۲.۳. موانع و چالش‌های پیش روی وفاق جمعی

تحقق وفاق در فرایندهای مشارکتی با موانع متعددی روبه‌روست که می‌تواند مربوط به «تیم برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری»، «دخیلان»، «شرایط زمینه‌ای» یا «فرایند مشارکت» باشد. از جمله این چالش‌ها فقدان مشروعیت و اعتماد ناشی از انتخاب ناعادلانه دخیلان، نادیده‌گرفتن صداها و منافع، دستکاری فرایند، در راستای منافع شخصی یا منافع سیاسی، تشدید نابرابری‌های قدرت، یا حذف گروه‌های به حاشیه رانده‌شده، اقلیت‌ها یا مردم بومی، از فرایندهاست. نابرابری‌های قومی، طبقاتی و جنسیتی نیز کیفیت گفت و گو، چانه‌زنی‌ها و عادلانه بودن فرایند وفاق را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Lane, 2003; Margerum, 2011; Moote et al., 1997). این‌حال، نگرانی نادیده گرفتن دغدغه‌های مشروع افراد وجود دارد (Legacy et al., 2019; Mouffe, 2005; Peltola et al., 2001). سیاست‌گذاران از فرهنگ زمینه، ساختار، فرایندها، اقدامات، روابط و عوامل و تأثیر عملکردهای خود (Maginn, 2007)، ناامیدی عمومی، محدودیت‌های زمانی، مالی و قانونی (Margerum, 2011)، نبود دسترسی به اطلاعات و شفافیت در اشتراک‌گذاری آنها، مشارکت ندادن افراد (Ozawa, 2019; Poplin & Vemuri, 2018, p. 3)، مقاومت در برابر همکاری، تأکید بر کارایی و زمان به جای خلاقیت در حل مسئله، فردگرایی به جای مذاکره (Gray, 1989; Margerum, 2002)، ابهام در تعریف مسئولیت‌ها، منابع ناکافی (UN.ESCAP & Participation (IAP2), 2018, p. 1)، مسائل مرتبط با دخیلان از قبیل مقاومت در برابر تغییر، عدم توجه به تفاوت ارزش‌ها و منافع گروه‌ها، پیچیدگی و مشکلات ارتباطی (Layzer, 2008; Margerum, 2011; Ozawa, 2019) می‌تواند مانع دستیابی به وفاق گردد. در سطح کلان نیز تغییرات سیاست‌های بین‌المللی، پولی‌شدن و دیوان‌سالاری می‌توانند فهم متقابل را تضعیف کنند (Bounds, 2020: 42). این موانع، اهمیت مفهوم‌پردازی وفاق را برجسته می‌سازد.

(Lefebvre, 2008) و آن را زمینه‌ساز تصمیم‌گیری دموکراتیک و پایدار می‌داند. از حدود دهه ۱۹۷۰، نظریه‌های «عقلانیت ارتباطی» هابرماس و «قدرت» فوکو، زیربنای رویکردهای نوین برنامه‌ریزی تعاملی^{۱۷}، ارتباطی، مدل گفت‌مانی و مشارکتی (Margerum, 2002) را شکل داده‌اند و نقش محوری را در تحلیل تعارضات و گفت‌مان وفاق در فرایندهای برنامه‌ریزی ایفا می‌کنند (Alexander, 2001; Healey, 2001). به نظر می‌رسد وفاق در عمل، این ظرفیت را داراست که به مثابه رهیافتی، پیچیدگی‌های مسائل بغرنج و چندلایه برنامه‌ریزی را تا حدودی شفاف‌سازی کند. از این‌رو، «نظریه پیچیدگی» نیز به‌عنوان مبنایی برای فهم و ارزیابی فرایند ایجاد وفاق مطرح می‌گردد (Innes & Booher, 1999). بنابراین، می‌توان «عقلانیت ارتباطی» هابرماس و «قدرت» فوکو، «حق به شهر» لوفور، «تکثرگرایی معاصر» و «نظریه پیچیدگی» را به عنوان بردارهای نظری وفاق جمعی در فرایند برنامه‌ریزی شهری برجسته‌تر دانست. مفاهیمی همچون «مشارکت عمومی»، «حق به شهر»، «گفت‌مان ارتباطی»، «تکثرگرایی» و «پیچیدگی»، گویای آن است که وفاق در برنامه‌ریزی شهری، حاصل فرآیندهای تدریجی جمعی، عملگرایانه، ارتباطی، زبانی، گفت‌مانی و مبتنی بر تعامل در بستری پیچیده از ارزش‌های متنوع و مناسبات قدرت است. از این‌رو، «ایجاد وفاق»، نوعی همگرایی عقلانی و تلاشی برای یافتن زمینه‌ها، اهداف مشترک و منافع عمومی بین افراد و بدنه سیاسی است (Innes, 1996; Myerson & Banfield, 1955) (نمودار شماره ۱).

نمودار شماره ۱: انگاره عام وفاق جمعی بر مبنای دیدگاه‌های کلاسیک و

معاصر

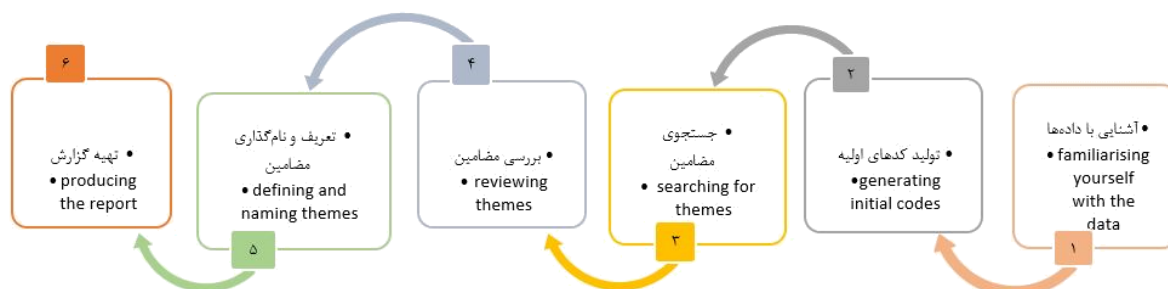
¹⁷ Transactive planning

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، بنیادی و به جهت ماهیت، کیفی است. همچنین از شیوه «تحلیل مضمون» ارائه شده به وسیله براون و کلارک (۲۰۰۶) بهره گرفته شده و مبتنی بر رویکرد استقرایی انجام گرفته است. از این رو، تلاش دارد تا با جست و جو و بررسی مضامین جزئی به سوی مضامین اصلی سازمان دهنده وفاق جمعی در برنامه ریزی، نائل گردد (نمودار شماره ۲).

مرحله نخست، جست وجوی نظام مند منابع: در راستای کاوش در میان داده ها و شناسایی متون علمی مرتبط با مفهوم «وفاق جمعی در برنامه ریزی»، از پایگاه های نشریات علمی Google scholar، ScienceDirect، Scopus، استفاده شد. کاوش اولیه، با کلیدواژه "Consensus" در ترکیب با واژگان مرتبط "Planning"، "Urban planning"، "Planning theory" و "Participation" در بازه زمانی ۱۹۴۰ تا ۲۰۲۴ صورت گرفت. ابتدا تعداد ۱۴۲ منبع شامل «مقالات پژوهشی دارای اعتبار، کتابها، خلاصه ها و فصل های کتابها، پایان نامه ها و اسناد» یافت شدند. پس از پالایش و حذف منابع تکراری و بررسی «عناوین» و «چکیده ها»، بر مبنای معیارهای «اعتبار علمی» و «تناسب با هدف پژوهش»، ۲۴ منبع شامل ۲۲ منبع انگلیسی و دو منبع فارسی برای مطالعه اولیه انتخاب شد. مرحله دوم، کدگذاری اولیه: کدگذاری اولیه به صورت دستی و مبتنی بر رویکرد استقرایی در طی دو گام صورت پذیرفت. در گام نخست، با مرور اجمالی متون منتخب، برخی از جملات و گزاره هایی که به نحوی به فرآیندها، عوامل و مفاهیم مرتبط با «وفاق جمعی در برنامه ریزی» اشاره داشتند، شناسایی و برجسته شدند. این موارد، به عنوان واحدهای معنایی، مبنای استخراج

مضامین اولیه قرار گرفتند. در گام دوم، در راستای تقویت شمول مفاهیم و مضامین، منابع ارجاعی در مقالات اولیه، بر مبنای معیارهای قبلی، به شیوه «گلوله برفی»^{۱۸}، برای کدگذاری، انتخاب شدند. روند جست و جو و استخراج مضامین، تا مرحله اشباع نظری و رسیدن به یک جامعیت قابل تعریف از «مضامین سازمان دهنده وفاق جمعی در برنامه ریزی» ادامه یافت؛ تا جایی که در بازبینی منابع جدید، مضمون تازه ای پیدا نگردید. در مجموع، ۹۱ منبع معتبر، ۸۹ مورد انگلیسی و دو مورد فارسی، در فرایند کدگذاری اولیه بررسی شدند. مرحله سوم، جست وجوی مضامین: در این مرحله، کدهای مشابه، بسته به نقش آنها در ایجاد وفاق، دسته بندی شده و هر دسته به مثابه عوامل سازمان دهنده یک مضمون فرعی کلی تر در نظر گرفته شد. مرحله چهارم، بررسی مضامین: مضامین فرعی، بازبینی و پالایش گردیده و موارد دارای همپوشانی ادغام شدند. مرحله پنجم، تعریف و نام گذاری مضامین اصلی: با رویکردی استقرایی، مضامین اصلی تعریف گردیدند، به نحوی که هر مضمون اصلی، چندین مضمون فرعی مرتبط را در خود جا می دهد. مرحله ششم، تهیه گزارش: در این مرحله، تفاسیر، تعاریف و روایت های مرتبط با مضامین اصلی و برگرفته از منابع مورد مطالعه، در راستای غنای مفهوم پردازی وفاق ارائه گردید. مرحله هفتم، مفهوم پردازی و ترسیم الگوی مفهومی: با مفهوم پردازی تحلیل ارتباط میان مضامین، الگوی مفهومی دستیابی به وفاق جمعی در برنامه ریزی ارائه شد. در این راستا، برای اعتبارسنجی مضامین، از شیوه «مثلث سازی نظری»^{۱۹} بهره گرفته شد، به نحوی که مضامین با استفاده از چند چارچوب نظری مختلف و تطبیق با نظریه ها و دیدگاه های پیشین مورد بررسی قرار گرفتند (Hopper & Hoque, 2006).

نمودار شماره ۲: گام های روش تحلیل مضمون (Braun & Clarke, 2006)

¹⁹ Theoretical triangulation

¹⁸ Backward snowballing

۴. یافته‌ها و بحث

«مضامین اصلی سازمان‌دهنده وفاق جمعی در برنامه‌ریزی» ارائه

گردیدند. جدول شماره ۱ کدگذاری اولیه متون و شکل‌گیری مضامین فرعی و اصلی را نشان می‌دهد.

در فرایند تحلیل مضمون، به طور کلی، ۱۵۲ مضمون اولیه حاصل از کدگذاری اولیه، ۲۳ مورد مضمون فرعی و شش مقوله به عنوان

جدول شماره ۱: مضامین اولیه (کدها)، فرعی و اصلی سازمان‌دهنده وفاق جمعی در برنامه‌ریزی و میزان توزیع مضامین اولیه

مضامین اصلی	مضامین فرعی	مضامین اولیه (کدها)
فرایند تسهیل‌شده مشارکتی (۴۲ کد)	مشروعیت فرایند	● به رسمیت شناختن توسط دخیلان ● به رسمیت شناختن عمومی توسط سازمان‌ها
	درگیری عمومی	● درک متقابل ● راه‌حل‌های فراگیر و دربرگیرنده منافع تمامی گروه‌های دخیل ● مسئولیت‌های مشترک
	الگوهای مشارکت و همکاری	● اطلاع‌رسانی ● مشورت ● درگیر کردن ● مشارکت و ● توانمندسازی ● پیش قدم شدن ● تعیین دیدگاه مشترک ● شناسایی ویژگی‌های محلی ● توافق بر برنامه‌ها ● اقدام ● یادگیری ● دعوت به مشارکت ● شناسایی و مشارکت دادن دخیلان ● تأمین منابع لازم ● برنامه‌ریزی و سازماندهی فرایند ایجاد وفاق ● مراحل آغازین ● گوشودن ● اجرا ● مدیریت مشترک ● حکمروایی مشترک و مشارکتی ● ایجاد برنامه‌های مشترک ● مسئولیت‌پذیری
	حکمروایی و هماهنگ‌سازی	ارزیابی ● زمینه ● مسئله ● بازه‌های جامعه ● تمامی مراحل فرایند
	ارزیابی	● برنامه‌ریزان یا سایر افراد ● اشخاص مورد اعتماد ● فارغ از سوگیری ● توانمند در شناسایی دخیلان و الزام طرفین ● دارای درک زمان‌بندی ● دارای مهارت قراردانی
	فراخوانندگان به مشارکت	● هزینه‌های تبادل ● تنظیمات توزیع قدرت ● مشوق‌ها ● منابع مالی ● کمک‌های فنی
	هزینه‌ها و فواید مشارکت	● نمایندگی از اکثریت گروه‌های ذینفع ● قابلیت انجام کار مشترک ● ظرفیت دخیلان ● آشنایی با موضوع ● میزان قدرت ● میزان تأثیرگذاری ● مجزا شده [از فشارهای سیاسی و بیرونی] ● شفاف و فارغ از سوگیری ● فراگیربودن ● ساختار مناسب ● رهبران ● برنامه‌ریزان شهری ● سیاست‌گذاران ● شهروندان یا ساکنان محلی ● سازمان‌های عمومی ● مجالس قانون‌گذاری ● مشارکت‌کنندگان عمل ● مشارکت‌کنندگان سازمانی ● مشارکت‌کنندگان سیاست
کنشگران و دخیلان (۴۱ کد)	سرمايه‌ها	● سرمايه اجتماعي ● توسعه شبکه‌های شخصی بین کنشگران بخش دولتی و خصوصی ● روابط کاری جدید ● ارتباطات غیررسمی بین دخیلان ● اعتماد ● ارزش‌های مشترک ● سرمايه فكري ● توافق در مورد داده‌ها، شاخص‌ها و توصیف شرایط مشکل آفرین ● تلاش جمعی برای درک مشترک از نیازها و موقعیت‌های یکدیگر ● تعاریف مشترک از مسئله ● اقدام هماهنگ ● سرمايه سياسي ● ظرفیت بازیگران به هم‌پیوسته برای تأثیرگذاری بر اقدامات ● پیوستن اتحادیه‌های سیاسی مختلف برای حمایت از قانون‌گذاری و تضمین اجرای آن بدون حمایت مقامات ● نقش گروه‌های لابی در متقاعد ساختن فرمانداران و قانون‌گذاران محلی
	شبکه‌ها	● شبکه‌های اجتماعی ● شبکه‌های بین سازمانی ● شبکه‌های سیاسی
	ناهمگونی و تکثر فرهنگی/ اعتقادی	● جامعیت و همه شمولی راه حل‌ها
	آموزش	● دانش ● آگاهی ● مهارت
	تعامل سازنده	● گفت‌وگو ● تعامل ● ایده‌ها ● به اشتراک‌گذاری ایده‌ها ● تعامل ● گفت‌وگو ● بحث ● مذاکره توسط دخیلان
	انجمن‌ها و فضای تعامل	● جنبه‌های کالبدی و نمادین فضا ● گفت‌وگو و چهره به چهره ● گفتگو در فواصل دور ● رسانه‌ها ● فضاهای مجازی ● رسانه‌های اینترنتی ● شبکه‌های اجتماعی ● ارتباطات نوشتاری
	گونه‌های تعارض	● تعارض شناختی/ فنی ● تعارض منافع ● تعارض ارزشی ● تعارض بر سر رویه ● تعارض بر سر اطلاعات ● تعارض ساختاری ● تعارض بین‌فردی
مدیریت تعارض (۳۵ کد)	شناسایی تعارض	● نوع تعارض ● مقیاس و سطوح تعارض ● کانون‌های توجه ● طرف‌های درگیر ● راهبردها و دیدگاه‌های مخالفان ● تأثیرات تعارض‌ها بر جامعه
	ابزارها و شیوه‌های حل تعارض	● ارتباطات ● گفت‌وگو ● گفت‌وگو ● مذاکره ● چانه‌زنی یکپارچه ● مشارکت ● تسهیلگری ● میانجیگری ● تفاسیر مشترک ● همگرایی و توافق
	واسطه قانونی/ تسهیلگر/ میانجی	● هماهنگ کننده ● تسهیل کننده ● واسطه ● دعوت کننده ● پشتیبان ● بی‌طرف ● هدایتگر مراحل مختلف پروژه، از مرحله تولید ایده تا اجرا ● مدیریت کننده تعارضات و منافع مختلف دخیلان ● مقام دولتی محلی ● نماینده یک ایالت ● دانشگاهی ● شهروند دغدغه‌مند
روابط و مناسبات قدرت (۱۵ کد)	انواع قدرت	● قدرت مدیریت فرایند ● قدرت دانش و اطلاعات ● قدرت عدم مشارکت ● قدرت تصمیم‌گیری مستقل ● قدرت مرتبط با ظرفیت تأثیرگذاری بر فرایندها و کنترل برنامه‌ها و اطلاعات
	ابعاد قدرت	● دستکاری کردن ● متقاعدسازی ● سیطره ● ارباب
	نحوه توزیع قدرت	● توزیع عادلانه ● نحوه گردش قدرت بین کنشگران و دخیلان
مدیریت انطباقی (۵ کد)	ویژگی‌های نهادی	● تعداد نهادها و ساختارهای رسمی و غیر رسمی درگیر ● میزان همپوشانی قلمروهای قدرت و حوزه‌های نفوذ نهادها ● سطح تعامل بین نهادها ● ظرفیت نهادی
	مراحل مدیریت انطباقی	● انعطاف‌پذیری در اقدام ● پایش و ارزیابی مستمر ● فرایند یادگیری از طریق عمل ● حلقه بازخورد توسط تصمیم‌گیرندگان ● اصلاح و تطبیق استراتژی‌ها، رویکردها و اهداف برای تعدیل مدیریت آینده

۴.۱. مضمون اصلی نخست: فرایند تسهیل شده مشارکتی

شکل‌گیری وفاق در چارچوب یک «فرایند تسهیل شده» (Margerum, 2011) مشارکتی» معنا می‌یابد. در این چارچوب، مضمون فرعی نخست، «مشروعیت فرایند» است که از به رسمیت شناختن توسط دخیلان و سایر سازمان‌ها حاصل می‌شود (Biondi et al., 2020). دوم، «درگیری عمومی» یا مشارکت است (Biondi et al., 2020; Kaner & Lind, 1996; Margerum, 2011; Peltola et al., 2022) که زمینه را برای مذاکره و به اشتراک‌گذاری و حل‌وفصل تعارضات (Peltola et al., 2022) بر پایه درک متقابل، راه‌حل‌های فراگیر و دربرگیرنده منافع عمومی، مسئولیت‌های مشترک و توزیع عادلانه قدرت و تقویت مسئولیت‌پذیری فراهم می‌آورد (Kaner & Lind, 1996). سوم «الگوهای مشارکت و همکاری» است که مراحل آن توسط برنامه‌ریزان طرح می‌گردد. در این راستا، الگوی پیشنهادی مارگروم شامل چهار گام است: ۱- دعوت به مشارکت و ارزیابی اولیه مسائل، شناسایی دخیلان و موانع بالقوه، ۲- شناسایی و درگیر کردن دخیلان، ۳- تأمین منابع و پشتیبانی‌های آموزشی و تخصصی و ارتباط با نهادها و مردم و ۴- برنامه‌ریزی و سازماندهی فرایند ایجاد وفاق (Carlson, 1999; Margerum, 2011: 53; Winer & Ray, 1994). همکاران، سه مرحله پیشنهاد می‌دهند: ۱- مرحله آغازین؛ تدوین روایت و جلب توجه ذی‌نفعان، ۲- مرحله گشودن باب تعامل؛ تبدیل روایت‌ها به چشم‌انداز مشترک و اقدام جمعی از طریق ارتباط مؤثر ۳- مرحله اجرا؛ گسترش روایت در عرصه عمومی و تقویت حمایت اجتماعی از طریق تعامل و پاسخ به انتقادات از طریق رسانه (Biondi et al., 2020). همچنین «طیف مشارکت عمومی» ارائه شده توسط «انجمن بین‌المللی مشارکت عمومی»^{۲۰} (IAP2)، مشارکت را براساس میزان تأثیر مشارکت‌کنندگان بر تصمیم‌گیری در پنج سطح اطلاع‌رسانی، مشورت، درگیر کردن، مشارکت و توانمندسازی طبقه‌بندی می‌کند؛ انتهای طیف واگذاری تصمیم‌گیری نهایی به مردم است (IAP2, 2007). اجلالی و همکاران، مراحل پیش‌قدم شدن، تعیین دیدگاه مشترک، شناسایی ویژگی‌های محلی، توسعه ایده‌ها، توافق بر

برنامه‌ها، اقدام و یادگیری را ارائه می‌دهند (Ejlali et al., 2019: 235). الگوها نمایانگر مرحله‌ای و تدریجی بودن ایجاد وفاق بوده و مبتنی بر تعامل، ظرفیت‌سازی و تعهد متقابل میان ذی‌نفعان است.

مضمون چهارم «حکمروایی و هماهنگ‌سازی»^{۲۱} (Biondi et al., 2020) است. در این چارچوب، مدیریت مشترک^{۲۲}، حکمروایی مشترک^{۲۳} و حکمروایی مشارکتی^{۲۴} در ایجاد برنامه‌ها به صورت جمعی و مشترک نقش بسزایی ایفا می‌کنند (Peltola et al., 2022). «حکمروایی مشارکتی» از اوایل دهه ۲۰۰۰ با هدف گردهم‌آوردن ذی‌نفعان متنوع برای دستیابی به تصمیم‌گیری مبتنی بر وفاق و بهره‌گیری بهینه از منابع، ایده‌ها و تعاملات شکل گرفت (Ansell & Gash, 2008; Purbani, 2017) «فرایندهای مدیریتی مشترک» با تقسیم قدرت میان نهادها و گروه‌های ذی‌نفع، امکان حل مسائل مناقشه‌برانگیز را فراهم می‌کنند (Armitage et al., 2011; Berkes, 2009; Kooiman, 2003; Peltola et al., 2022) وفاق پایدار، نیازمند پیوند با چارچوب‌های نهادی و مدیریتی است.

مضمون پنجم «ارزیابی» زمینه، ماهیت و ویژگی‌های مسئله، بارزهای جامعه و تمامی مراحل فرایند است (Carlson, 1999; Margerum, 2011; Winer & Ray, 1994). ششم، «فراخوانندگان به مشارکت» یعنی اشخاص (برنامه‌ریزان یا سایرین) مورد اعتماد، بی‌طرف، دارای قدرت اختیار بالا مشابه تصدی یک منصب رسمی، دارای توانمندی شناسایی دخیلان و الزام طرفین، درک زمان‌بندی، مهارت قدردانی هستند (Carlson, 1999; Gray, 1989; Margerum, 2011). مضمون هفتم، «هزینه‌ها و فواید مشارکت» است. ارزیابی هزینه‌فایده توسط دخیلان (Innes, 1995)، هزینه‌های تبادل^{۲۵} و تنظیمات توزیع قدرت^{۲۶}، مشوق‌ها شامل منابع مالی، بودجه‌های حمایتی و جوایز مالی و کمک‌های فنی از قبیل آموزش، انتقال مهارت و تجربه، در میزان همکاری مؤثرند (Margerum, 2011: 74-76). در واقع، تمایل به مشارکت تابع ادراک منافع و عادلانه بودن توزیع قدرت است.

²⁴ Collaborative governance

²⁵ Transaction cost

²⁶ Power sharing

²⁰ International Association for Public Participation

²¹ Governance and orchestration

²² Co-management

²³ Co-governance

۴.۲. مضمون اصلی دوم: کنشگران و دخیلان

در پاسخ به این پرسش اساسی که وفاق جمعی در میان چه کسانی و در چه سطحی شکل می‌گیرد، باید گفت که «کنشگران و دخیلانی» که در برنامه‌ریزی نقش دارند یا از آن تأثیر می‌پذیرند (Atay Kaya & Kaya Erol, 2016)، ذینفعان و زبان‌بینان هستند که بسته به ماهیت برنامه و مقیاس آن (از سطح واحد همسایگی تا ملی) متنوع‌اند. مضمون فرعی نخست در این چارچوب، «انتخاب و سازماندهی دخیلان» است که ارزیابی منافع، موقعیت‌ها و نحوه تأثیرپذیری آنها از برنامه ارزیابی شده و به مشارکت دعوت می‌شوند (Foroughi et al., 2023). معیارهای انتخاب می‌تواند شامل نمایندگی از اکثریت گروه‌های ذینفع، قابلیت و ظرفیت همکاری، آشنایی با موضوع، قدرت و میزان تأثیرگذاری باشد. همچنین، فرایند انتخاب، باید شفاف و به‌دور از فشارهای سیاسی، فراگیر و دربردارنده منافع عام و دارای ساختار متناسب با هدف مشارکت و افراد درگیر باشد (Margerum, 2011; Winer & Ray, 1994). دخیلان، گروه‌های مختلفی اعم از شهروندان، ساکنان محلی، مالکان، توسعه‌دهندگان، سازمان‌های مردم‌نهاد، سازمان‌های عمومی، ادارات دولتی، مجالس قانون‌گذاری، رهبران، برنامه‌ریزان شهری، سیاست‌گذاران، مقامات منتخب و انتصابی، نمایندگان منافع خاص را شامل می‌گردد (Cheng, 2013; Chipangura et al., 2017; Fahmi et al., 2016; Lekakis, 2013; Maginn, 2007; Purbani, 2017; Van Assche & Duineveld, 2013; Innes, 1996; Fischer, 2006; Poplin & Vemuri, 2018; Jones, 2005; Kaiser et al., 1995; Ozawa, 2019; Poplin & Vemuri, 2018; Innes, 1996) به عبارتی دیگر، آنها یا مشارکت‌کنندگان عمل، مردم و گروه‌های محلی متمرکز بر اقدام مستقیم و همکاری اجتماع‌محورند، یا مشارکت‌کنندگان سازمانی، نهادها و گروه‌های رسمی اثرگذار بر برنامه‌ها و قوانین سازمانی‌اند و یا «مشارکت‌کنندگان سیاست^{۲۷}»، نمایندگان دولت، شوراها و متخصصان دانشگاهی یا سیاست‌گذاران متمرکز بر وفاق در سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری هستند (Margerum, 2011: 16). در این میان، رهبران، پرورش‌دهنده گفت‌وگو، متعادل‌کننده قدرت و مدیریت‌کننده تعارض‌اند. برنامه‌ریزان، تسهیلگر، ایجاد کننده سیاست دموکراتیک، سازمان‌دهنده گفت‌وگو و ترکیب‌کننده ایده‌ها،

آگاهی‌دهنده و جوینده نقاط مشترک گروه‌ها هستند (Foroughi et al., 2023; Innes, 1996). سیاست‌گذاران با ایجاد درک از ساختار و فرهنگ جوامع محلی، تعهد به مشارکت، پذیرش تنوع در جامعه و آگاهی از پیامدهای عملکردی خود، نقش‌آفرینی می‌کنند (Maginn, 2007). مضمون دوم، «سرمایه‌ها» هستند. ایجاد وفاق خود «سرمایه اجتماعی، فکری و سیاسی» ایجاد می‌کند. «سرمایه اجتماعی» با توسعه شبکه‌های شخصی بین بازیگران بخش دولتی و خصوصی، روابط کاری جدید و اعتماد بر پایه ارتباطات غیررسمی، به همکاری بهتر کمک می‌کند (Innes, 1996). «ارزش‌های مشترک» موجب ایجاد اطمینان در انجام رفتار متعارف می‌گردد (Ghasemi, 2013). «سرمایه فکری» شامل دستیابی به درک مشترک از داده‌ها و شاخص‌هاست که به تعاریف مشترک از شرایط و اقدام هماهنگ می‌انجامد. «سرمایه سیاسی»، ظرفیت و قدرت اثرگذاری بازیگران بر تصمیم‌گیران، صاحبان قدرت و اقدامات برنامه‌ریزی، ایجاد ائتلاف‌ها، گروه‌های لابی، اتحادیه‌های سیاسی و جلب حمایت برای پیشبرد سیاست‌ها و تضمین اجرای آنهاست (Innes, 1996).

مضمون سوم «شبکه‌ها» هستند (Innes & Booher, 2004; Margerum, 2011) مجموعه‌ای از افراد که از طریق ارتباطات (رسانه و ...)، روابط دوستی یا حرفه‌ای، موقعیت‌ها یا حوزه علاقه‌مندی مشترک، به هم مرتبط شده‌اند (Putnam, 2000). شبکه‌ها سه گونه‌اند: «شبکه‌های اجتماعی» که روابط بین فردی رسمی و غیر رسمی مهمی را برای تبادل اطلاعات و تأثیرگذاری فراهم می‌کنند (Margerum, 2011: 33) و امروزه از طریق بسترهای مجازی نیز شکل می‌گیرند. «شبکه‌های بین‌سازمانی» از طریق پیوندهای رسمی و غیررسمی میان سازمان‌های دولتی و غیردولتی و افراد و با اهداف راهبردی مشترک شکل می‌گیرند (Agranoff & McGuire, 2003: 122; Alexander, 1995; Knoke, 1990; Margerum, 2011: 34) «شبکه‌های سیاسی» که ساختارهای مبتنی بر توزیع قدرت و نفوذ در سازمان خاصی از نظام سیاسی است که برای پیشبرد و اجرای سیاست‌ها تعریف می‌شوند (Knoke, 1990; Margerum, 2011). مضمون چهارم، «ناهمگونی و تکثر فرهنگی یا اعتقادی» دخیلان است؛ اگرچه فرصت جامعیت راه‌حل‌ها را فراهم می‌نماید، اما

²⁷ Policy collaboratives

و تقویت هویت اجتماعی نقش دارند (Biondi et al., 2020).
Innes & Booher, 2004) همچنین، تعاملات و پیوندهای
اجتماعی قوی‌تر، دستیابی به اشتراکات را آسان‌تر می‌نماید
(Margerum, 2011: 73).

۴.۴. مضمون اصلی چهارم: مدیریت تعارض

«مدیریت تعارض» (Margerum, 2011) مضمون اصلی چهارم
و با بیشترین همپیوندی با وفاق، در مقایسه با سایر مضامین
است. «تعارض»، به وضعیتی اطلاق می‌شود که دو یا چند طرف،
با اختلاف نظرهای عمیق، فراتر از مناقشه عمومی، در تقابل قرار
می‌گیرند و در عمل، نمود پیدا می‌کند. در حوزه برنامه‌ریزی،
مناظره‌های عمومی، بازتابی از تعارض‌های اجتماعی میان نیازها،
اولویت‌ها، ارزش‌ها و جهان‌بینی گروه‌های مختلف است
(Madden & McQuinn, 2014; Peltola et al., 2022;
Ratamäki, 2022; Redpath et al., 2015: 3) «تعارض» به
عنوان یک مفهوم در هم تنیده با وفاق، می‌تواند به عنوان یک
«چالش»، «پتانسیل» یا «ضرورت» برای یک تصمیم‌گیری
فراگیر باشد (Foroughi et al., 2023). برخی، نظریه‌های
«وفاق» و «تعارض» را دو طرف طیف متضاد می‌دانند که به
ترتیب نمایانگر «ثبات» و «تغییر» هستند. از نگاه گرش و
اسمیت، «نظریه تعارض» بر تغییر و مخالفت تأکید دارد و
تعارض، شرط ضروری تغییر اجتماعی تلقی شده و بخشی از
ساختار کلی اجتماعی است؛ برخلاف «نظریه وفاق» که تعارض
را عامل برهم زدن نظم و تعادل ذاتی اجتماعی می‌داند که
بازگرداندن آن مستلزم فرایندهای کنترلی است (Gresch &
Smith, 1985) برخی (برای مثال، هابرماس)، «تعارض‌ها» را به
عنوان «چالش» دانسته که حل آن به دستیابی به وفاق کمک
می‌کند (Foroughi et al., 2023). در سوی دیگر، موف به
«پتانسیل» تعارض‌ها برای تصمیم‌گیری مشروع و همه‌شمول باور
دارد (Mouffe, 1993). بیلی، تعارض را «فرصتی» برای
شکل‌گیری ایده‌ها و راه‌حل‌های جدید می‌داند (Bailey et al.,
2011; Foroughi et al., 2023; Van Ewijk, 2011) فارستر،
تعارض و تنوع را به عنوان فرصت‌هایی برای شناخت متقابل و
توانمندسازی برای اقدام فراهم می‌آورد (Forester, 1999). از
نگاه برخی دیگر، یک فرایند وفاق مؤثر، مستلزم «مدیریت
تعارض» سازنده است (McKernan & Fairman, 1999).

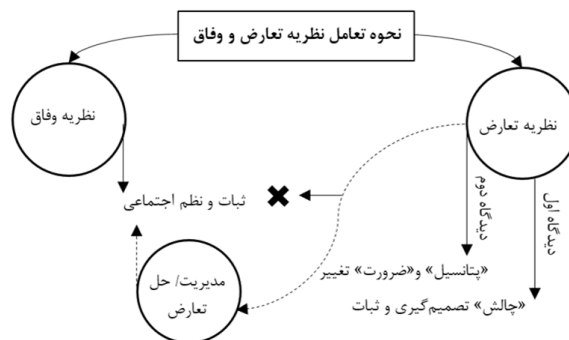
فرایند رسیدن به وفاق را پیچیده‌تر می‌سازد (Margerum,
59: 2011) در این‌میان، «آموزش»، «فرهنگ» و «تعاملات
اجتماعی» در افزایش درک و هم‌افزایی و اجتماعی‌شدن، میان
افراد اهمیت بسزایی دارد (Etzioni, 1968). بنابراین، «آموزش»
هدفمند دخیلان و کنشگران (Innes & Booher, 2004) به
عنوان مضمون فرعی پنجم، از طریق ارتقا «دانش»، «آگاهی» و
«مهارت» لازم، عاملی مؤثر در تسهیل فرایند وفاق است.

۴.۳. مضمون اصلی سوم: گفت‌وگو، گفت‌وگو و عمل ارتباطی

«گفت‌وگو و عمل ارتباطی» به‌عنوان مضمون اصلی سوم در
شکل‌گیری وفاق جمعی مطرح است و متشکل از دو مضمون
فرعی «تعامل سازنده» و «انجمن‌ها و فضای تعامل» است.
«تعامل سازنده»، در بستر ارتباطات باز و مؤثر (Margerum,
87: 2011)، گفت و گوی معتبر و برخوردارهای گفت‌وگویی شکل
می‌گیرد و از این طریق می‌تواند دانش را تحول بخشد و یا ظرفیت
تغییر آن را ایجاد کند (Collier & Scott, 2009; Innes &
Booher, 2004; McCarthy, 1996) در این بستر،
اشتراک‌گذاری اطلاعات و معناسازی (Biondi et al., 2020) از
طریق بحث، گفت و گو، گفت‌وگو، مذاکره، تحقق می‌یابد؛ مذاکره
و گفت‌وگو اجتماعی ابزاری برای تأثیرگذاری متقابل و دستیابی
به راه‌حل مشترک و فعال‌سازی اقدام جمعی است (Fisher,
2: 1991; Poplin & Vemuri, 2018) از این‌رو، نقش زبان و
نمادها نیز اهمیت می‌یابد (Mead & Morris (ed.), 1972).
در این شرایط، وفاق بر پایه دانشی با اعتبار تجربی، ذهنی و
اجتماعی مشترک و با تمرکز بر منافع عمومی شکل می‌گیرد
(Innes, 1996; Putnam, 2000).

مضمون فرعی دوم، «انجمن‌ها و فضای تعامل» است. تعامل،
بسته به مقیاس، می‌تواند به صورت چهره‌به‌چهره یا از راه دور و
از طریق رسانه‌های جمعی، ارتباطات نوشتاری (کتاب‌ها و
روزنامه‌ها) (Anderson, 1991)، فضاهای مجازی و شبکه‌های
اجتماعی شکل بگیرد. گاهی به منظور تغییر در فرایند
تصمیم‌گیری و نابرابری قدرت، فشار افکار عمومی و ابراز
نارضایتی‌ها از طریق رسانه‌ها صورت می‌پذیرد (Cheng, 2013).
با این حال، از نگاه برخی، دیدگاه‌های افراد در شبکه‌ها اثر مثبتی
بر برنامه‌ریزی نداشته و عمدتاً به بیان انتقاد و مخالفت با برنامه‌ها
محدود شده‌است (Evans-Cowley, 2010). انجمن‌ها و
جنبه‌های کالبدی و نمادین فضا نیز در فراهم نمودن بستر تعامل

(Susskind & Ozawa, 1984) نمودار شماره ۳، دیالکتیک دو نظریه را نشان می‌دهد.

نمودار شماره ۳: نحوه تعامل نظریه تعارض و نظریه وفاق (با

اقتباس از Forester, 1999; Foroughi et al., 2023; Gresch & Smith, 1985; Habermas, 1984; Mouffe, 1993)

«گونه‌های تعارض» به‌عنوان مضمون فرعی نخست، بر اساس ماهیت تعارض، علل بروز آن و طرف‌های درگیر در برنامه‌ریزی متفاوتند (Lord, 1979; Moore, 1996; Redpath et al., 2010). ریشه و شیوه‌های حل و فصل تعارض‌ها به اقتضای شرایط متفاوت است؛ گونه‌ها عبارتند از: ۱- «تعارض شناختی یا فنی» (Margerum, 2002) از درک متفاوت افراد نسبت به یک موقعیت، به دلیل تفاوت در اطلاعات واقعی یا قضاوت‌های فنی در مرحله اجرای سیاست‌ها ناشی می‌شود (Lord, 1979; Margerum, 2011: 104). ۲- «تعارض منافع»، زمانی رخ می‌دهد که دو گروه خواسته‌های متفاوتی از یک موضوع واحد دارند (Redpath et al., 2015: 6) و طرفین اثرات آن موضوع را بر رفاه خود درک کنند. برای مثال، هنگام توزیع نابرابر هزینه‌ها و منافع (Lord, 1979; Margerum, 2011: 104) ۳- «تعارض ارزشی»، از ارزیابی‌های مختلف دخیلان از مطلوبیت نتایج نشأت می‌گیرد که نشان‌دهنده تفاوت در ادراکات هنجاری (Redpath et al., 2015: 6) ارزش‌ها، باورها و اولویت‌هاست. از این‌رو، حل این نوع تعارض، دشوارتر از سایر گونه‌هاست (Lord, 1979; Margerum, 2011: 104) ۴- «تعارض بر سر رویه»^{۲۸}، هنگامی بروز می‌یابد که دخیلان، رویکردهای متفاوتی برای روش‌های تصمیم‌گیری و عادلانه بودن آن دارند. این تعارضات، می‌توانند مجزا یا بخشی از تعارضات منافع و ارزشی باشند. ۵- «تعارض بر

سر اطلاعات»^{۲۹}، زمانی رخ می‌دهد که اطلاعات محدود باشد یا غیر واقعی و به شیوه‌های مختلفی درک و تفسیر شود. آنها بخشی از تعارضات بزرگ‌تر مانند تعارضات ارزشی یا منافع هستند؛ برای مثال، هنگام عدم تطابق دانش علمی با دانش محلی دخیلان. ۶- «تعارض ساختاری»^{۳۰}، به نابرابری‌های موجود در ترتیبات اجتماعی، حقوقی، اقتصادی و فرهنگی و به عبارتی نابرابری‌های قدرت مربوط می‌شود و معمولاً پنهانند و در شرایط تشدید اختلافات آشکار می‌شوند؛ مانند اعمال قدرت یک شرکت بزرگ چندملیتی به دلیل منابع بیشتر، بر یک سازمان کوچک. ۷- «تعارض بین‌فردی»^{۳۱}، به تفاوت‌های شخصیتی، ارتباطی، عاطفی و اعتماد بین افراد یا گروه‌ها و تصورات آنها اشاره دارد که حتی پیش از ملاقات رودررو وجود دارد. آنها بایستی به رسمیت شناخته شوند (Moore, 1996; Redpath et al., 2015: 7; Sidaway, 2013; Young et al., 2010) و شامل تعارضات رفتاری نیز می‌شود.

«شناسایی تعارض» مضمون فرعی دوم است. شناخت مواردی از قبیل مقیاس و سطوح، کانون‌های توجه، نوع تعارض، طرف‌های درگیر، راهبردها و دیدگاه‌های مخالفان و تأثیرات تعارض‌ها بر جامعه (Atay Kaya & Kaya Erol, 2016; Jones, 2005; Kaiser et al., 1995; Lam & Woo, 2009; Whetten & Cameron, 2011) می‌تواند به مدیریت بهتر آنها کمک کند. مضمون سوم «ابزارها و شیوه‌های حل تعارض» است که شامل تسهیلگری، میانجیگری، مذاکره، همکاری و ایجاد وفاق است (Atay Kaya & Kaya Erol, 2016; Foroughi et al., 2023; Lin & Geertman, 2015; Raynor et al., 2017) در «مذاکره میانجی» (Innes, 1996)، فردی بی‌طرف به عنوان تسهیلگر یا میانجی، با بهره‌گیری از «چانه‌زنی یکپارچه»، به جای سناریوهای برد- باخت، زمینه‌ای را ایجاد می‌کند که به راه‌حل‌های جمعی و نتایج برد- برد منجر شود (Carpenter & Kennedy, 1988; Fisher et al., 1981; Margerum, 2011: 86; Susskind & Cruikshank, 1989) تحلیل گفتمان‌های کنشگران، موارد مبتنی بر ارزش‌ها یا منافع را آشکار می‌نماید (Collier & Scott, 2009) و تفاسیر مشترک، بینشی را برای تدوین سیاست‌ها فراهم می‌آورد (Innes, 1998; Margerum, 2011: 86). این شیوه‌ها، تحت

³⁰ Structural conflict

³¹ Interpersonal conflict

²⁸ Conflict over process

²⁹ Conflicts over information

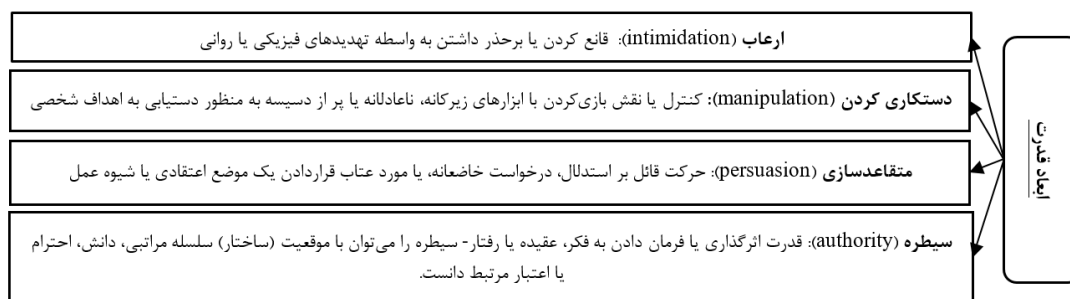
(Lukes, 1974; 1997; فوکو، استدلال می‌کند: «چیزی که باعث می‌شود قدرت را پذیرفته و آن را خوب تلقی کنیم، این واقعیت است که قدرت تنها به‌عنوان نیرویی نفی کننده که بر دوش ما سنگینی کند، نیست بلکه در طی مسیر خود چیزهایی را می‌آفریند، لذت را القا می‌کند، دانش را شکل می‌دهد و گفتمان‌ها را می‌سازد. قدرت را باید به‌عنوان یک شبکه مولد در نظر گرفت که در بدنه اجتماعی جریان دارد و بسیار فراتر از یک واقعیت منفی است که کارکرد آن تنها سرکوب باشد» (Albrechts, 2003). برخی با اتکا به فوکو، دیدگاه هابرماس در حوزه عمل ارتباطی را به دلیل نادیده گرفتن روابط قدرت و نابرابری‌ها در تعاملات اجتماعی، نقد می‌کنند (Crush, 1994; Flyvbjerg, 1998, 2001, 2002; Huxley, 2000; Huxley & Yiftachel, 2000; Tewdwr-Jones & Allmendinger, 1998; Yiftachel, 1998). صریح برنامه‌ریزی بر «تعارض» و «روابط قدرت» اشاره نموده است (Albrechts, 2003). بر این مبنا، مضمون فرعی نخست، «انواع قدرت» است که در یک فرایند ایجاد وفاق، در قالب قدرت مدیریت فرایند، قدرت دانش و اطلاعات، قدرت عدم مشارکت^{۳۲}، قدرت تصمیم‌گیری مستقل^{۳۳} و قدرت مرتبط با ظرفیت تأثیرگذاری بر فرایندها از طریق کنترل برنامه‌ها، اطلاعات و متقاعدسازی ظهور می‌یابد (Amy, 1983; Gray, 1989). (Margerum, 2002) مضمون فرعی دوم «ابعاد قدرت» است. آلبرشتس در مطالعات خود بر برنامه ساختاری فلاندرز^{۳۴}، ابعاد مختلف قدرت را از طریق تحلیل روابط میان کنشگران، شناسایی کرده و معتقد است که کنشگران بسته به شرایط، از یک یا ترکیبی از این ابعاد برای پیشبرد اهداف خود استفاده می‌کنند (نمودار شماره ۴) (Albrechts, 2003).

تأثیر نظریه‌های پراگماتیسم آمریکایی و رویکردهای آموزشی است که بر جنبه‌های «عملی و تعاملی» حل تعارض، ایجاد فضاها و یادگیری مشترک و توانمندسازی طرفین در فرآیند مذاکره تأکید می‌کنند (Innes, 1996).

مضمون فرعی چهارم، «واسطه قانونی، تسهیلگر یا میانجی»، شخص یا سازمانی است که نقش تسهیل‌کننده، واسطه، دعوت‌کننده، پشتیبان و بی‌طرف را در شکل‌دهی به اقدامات مشترک ایفا می‌کند (Carlson, 1999; Crosby & Bryson, 2010; Margerum, 2011). به‌عنوان ارکستراتور (هماهنگ‌کننده) برنامه را از تولید ایده تا اجرا هدایت کرده، تعارضات را مدیریت و تعادلی میان منافع مختلف برقرار می‌کند (Biondi et al., 2020). آنها می‌توانند شامل مقام‌های دولتی محلی، نمایندگان ایالتی، دانشگاهی یا شهروند دغدغه‌مند باشند.

4.5. مضمون اصلی پنجم: روابط و مناسبات قدرت

درک پیچیدگی «روابط و مناسبات قدرت»، به‌عنوان پنجمین مضمون اصلی سازمان‌دهنده وفاق دارای اهمیت است. «قدرت» در هر نوع، سطح و مقیاسی نقش مهمی در شکل‌گیری وفاق دارد و فرایندهای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری تا حد زیادی تحت تأثیر نحوه توزیع قدرت در جامعه و بسترهای نهادی هستند (Albrechts, 2003; Forester, 1989; Jasper & Flyvbjerg, 1999). در این رابطه، فارستر اظهار می‌دارد: «اگر برنامه‌ریزان، صاحبان قدرت را نادیده بگیرند، ناتوانی خود را تضمین می‌کنند و درک آنها از تأثیر قدرت بر برنامه‌ریزی، می‌تواند تحلیل‌ها را بهبود بخشیده و جامعه را برای اقدام توانمند سازد» (Forester, 1989: 27). قدرت را باید از جهت روابط و نیروی اثرگذاری بر کنش دیگران و نه به‌عنوان یک دارایی یا ویژگی افراد در نظر گرفت (Albrechts, 2003; Dyrberg, 2003).

نمودار شماره ۴: ابعاد قدرت در فرایند برنامه‌ریزی (Albrechts, 2003)

³⁴ Flanders

³² The power of not collaborating

³³ The power of autonomous decision-making

می‌دهد که تحقق وفاق جمعی در برنامه‌ریزی، امری تدریجی بوده و در بستر یک «فرایند تسهیل‌شده مشارکتی» ضرورت می‌یابد. الگوی مفهومی پیشنهادی، در برگرفته مضامینی است که پایه شکل‌گیری فرایند است و با سایر مضامین اصلی و مضامین فرعی مربوطه‌شان دارای همپوندی درونی، متقابل و سیال هستند. این الگو، برخاسته از ادبیات بوده و شکل جامع‌تری از مطالعات پیشین را ارائه می‌نماید، اما اغلب مطالعات پیشین به دلیل متکی به شرایط بودن وفاق، قادر نبوده‌اند که الگویی برای فرایند دستیابی به وفاق در این حوزه ارائه نمایند و عمدتاً به شناسایی جنبه‌هایی از فرایند بر اساس تجربیات خود پرداخته‌اند. در این میان، دیدگاه افرادی چون مارگروم، اینس و بوهر را به عنوان کسانی که جنبه‌های مختلف اثرگذار در دستیابی به وفاق در برنامه‌ریزی را به طور عمیق مطرح نموده‌اند، مورد توجه قرار داده و تصدیق می‌نماید (Innes & Booher, 1999, 2004; Margerum, 2011). هر یک از مضامین را می‌توان با یک یا چند مورد از چارچوب‌های فکری از قبیل «نظریه ارتباطی» هابرماس، «حق به شهر» لوفور، «تکثرگرایی معاصر»، «قدرت» فوکو و «نظریه پیچیدگی»، مورد تحلیل قرار داد. مطابق این الگو، لازمه یک «فرایند تسهیل‌شده مشارکتی» مطلوب، در وهله نخست، «مشروعیت» آن توسط مردم و نهادهاست. «ماهیت مسئله» توسط برنامه‌ریزان مورد «ارزیابی» قرار می‌گیرد و برنامه‌ریز با توجه به «زمینه»، «بازرزه‌ها» و «ظرفیت‌های جامعه» و آنچه که می‌تواند این عوامل را به هم مرتبط سازد، مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد. با این هدف که با احترام به «تکثر و ناهمگونی فرهنگی/ اعتقادی» جامعه هدف، به منظور تأمین «منافع» هر یک از این گروه‌ها با شیوه‌ای از پایین به بالا، فارغ از هرگونه سوگیری و ایجاد اعتماد، اقدام نماید. در اینجا برنامه‌ریز، به عنوان تصمیم‌گیرنده واحد برای حل مسئله نیست، بلکه به عنوان یک «فراخواننده به مشارکت» با در نظر گرفتن «مشوق‌ها» و ایجاد «انگیزه» از طریق «کمک‌های فنی» و «مالی»، ایجاد فضایی مطلوب، ترسیم گام‌ها و یک «الگوی مشارکت و همکاری» متناسب با ماهیت برنامه، نمایندگان گروه‌های مختلف را به میدان مشارکت فرا می‌خواند و آنها را برای یک جریان «درگیری عمومی» و دموکراسی عادلانه و فراگیر، آماده می‌سازد. در این الگو، تلفیقی از طیف IAP2 و دیدگاه اجلائی و همکاران (Ejlali

«تحوه توزیع قدرت» مضمون فرعی سوم است. توزیع عادلانه و نحوه گردش قدرت بین کنشگران و دخیلان هنگام بحث و تبادل نظر در مراحل مختلف فرایند دارای اهمیت است و با شناخت عمیق از ابعاد نام برده می‌توان مناسبات قدرت را بهتر تحلیل، کنترل و هدایت نمود.

مضمون فرعی چهارم، «ویژگی‌های نهادی» است که شامل ظرفیت نهادی، تعداد نهادها و ساختارهای رسمی و غیر رسمی درگیر، میزان همپوشانی قلمروهای قدرت^{۳۵} و حوزه‌های نفوذ نهادها و سطح تعامل بین نهادی است (Alexander, 1995; Gray, 1989; Innes & Booher, 2004; Margerum, 2011: 63)

۴.۶. مضمون اصلی ششم: مدیریت انطباقی

«مدیریت انطباقی» به عنوان مضمون اصلی ششم، شناسایی شد. یک فرایند برنامه‌ریزی مشارکتی، همواره با مسائل پیچیده، داده‌های نامشخص، شرایط در حال تغییر و استراتژی‌های مداخله نامشخص مواجه است. این، اغلب به این معنی است که در طول اجرا برای پاسخ به اطلاعات جدید نیاز به هماهنگی‌های مداوم، انجام اصلاحات، اقدامات منعطف و «مدیریت انطباقی» وجود دارد. مدیریت انطباقی به فرایند «یادگیری از طریق عمل» اطلاق می‌شود که در آن تصمیم‌گیرندگان، فعالیت‌های مدیریتی را با «پایبش و ارزیابی مستمر» و «حلقه بازخورد» ترکیب می‌کنند تا امکان تعدیل و همچنین بهبود مدیریت آینده را فراهم کنند (Holling, 1978; Layzer, 2008; Margerum, 2011: 9; Webster, 2009). از نگاه وبستر، مدیریت انطباقی فرایندی است برای آزمون راه حل‌های متفاوت که ممکن است به نتیجه‌ای ختم گردد که شرایط را بهبود ببخشد یا تنش‌ها را عمیق‌تر سازد (Webster, 2009).

۴.۷. ترسیم الگوی مفهومی و روابط بین مضامین سازمان‌دهنده وفاق

وفاق، بهترین قاعده برای تصمیم‌گیری قابل قبول در همکاری‌ها، ایجاد اعتماد و حمایت‌های طولانی مدت است (Gray, 1989; Innes, 1995; MacKenzie, 1993; Margerum, 2011: 102; Pasquero, 1991). نیازمند همکاری گروه‌های مختلف بوده و در عین چالش‌های پیش رو، ضرورتی برای برنامه‌ریزی شهری موفق است (Balducci & Fareri, 1998). یافته‌ها نشان

³⁵ Jurisdiction

«گفتمان و عمل ارتباطی»، اهرم دیگری برای فعال نمودن اقدام جمعی مشترک و به اشتراک‌گذاری ایده‌ها بین «دخیلان و کنشگران» است که از طریق «تعامل سازنده» در قالب «گفتگو»، «مذاکره» و «بحث»، جریان می‌یابد و «زبان» و «نمادها» نقش مهمی در انتقال مفاهیم ایفا می‌نمایند. «انجمن‌ها و فضای تعامل» متشکل از جنبه‌های کالبدی و نمادین فضا، فضای گفتگوی چهره‌به‌چهره یا مجازی و اینترنتی، ارتباطات نوشتاری در شکل‌گیری این گفتمان تأثیرگذارند. این مضمون، از فضای ارتباطی و گفتمانی هابرماس و دیدگاه مید سازمان می‌یابد که هر یک به فضا، ابزار و ساز و کارهای یک تعامل سازنده اشاره دارند که به ایجاد معانی مشترک می‌انجامد (Habermas, 1984; Mead & Morris (ed.), 1972).

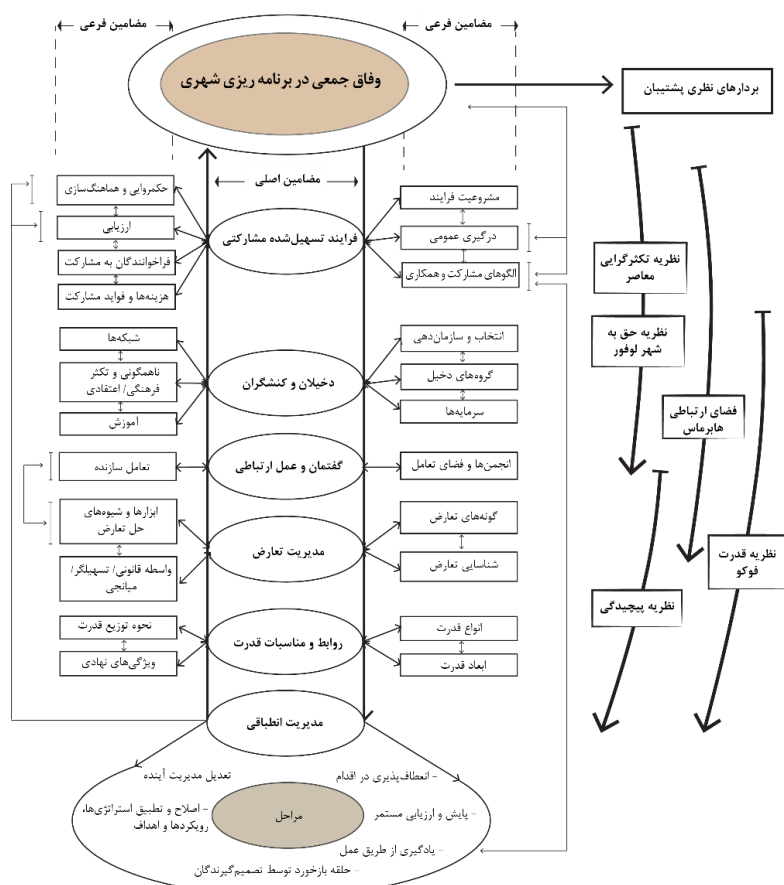
«مدیریت تعارض» نیز به عنوان قویترین مفهوم هم‌پیوند با وفاق، شناسایی گردید. «تعارض»‌ها در مراحل مختلف یک فرایند و در گونه‌های مختلف «شناختی/ فنی»، «تعارض منافع»، «تعارض ارزشی»، «تعارض بر سر رویه»، «تعارض بر سر اطلاعات»، «تعارض ساختاری» و «تعارض بین‌فردی»، در میان «دخیلان و کنشگران» شکل می‌گیرند. «شناسایی تعارض» و درک «نوع، سطح، مقیاس، کانون‌های توجه، طرف‌های درگیر، راهبردها و دیدگاه‌های مخالفان و اثرات تعارض‌ها» یک گام مهم در حل و مدیریت آن به حساب می‌آید. «گفتمان و عمل ارتباطی» به نوبه خود، «چانه‌زنی یکپارچه»، «تسهیلگری و میانجیگری» به عنوان «ابزار و شیوه‌های حل تعارض» هستند. در این‌میان، نقش «واسطه قانونی/ تسهیلگر/ میانجی» از قبیل «برنامه‌ریز»، «یک مقام دولتی محلی»، «نماینده یک ایالت»، «نماینده دانشگاهی» یا «شهروند دغدغه‌مند» در اداره تعارضات و جهت‌دهی به مسیر فرایند، ضرورتی انکارناپذیر است. در این‌میان، «روابط و مناسبات قدرت» به عنوان بازوی تعیین‌کننده در وفاق، نقش‌آفرینی می‌کند و به شکل قوی‌تری سایر مضامین را در سیطره خود خواهد داشت. درک «انواع قدرت» شامل مدیریت فرایند، دانش و اطلاعات، عدم مشارکت، تصمیم‌گیری مستقل، ظرفیت تأثیرگذاری بر فرایندها و کنترل برنامه‌ها و اطلاعات، همچنین «ابعاد قدرت» شامل دستکاری کردن، متقاعدسازی، سیطره و ارباب، همچنین «نحوه توزیع قدرت» در بین دخیلان و کنشگران، گام بسیار مهمی است. «ویژگی‌های نهادی» شامل تعداد نهادها و ساختارهای رسمی و غیر رسمی درگیر، میزان

(IAP2019 et al., 2007, 2) مطمح نظر قرار می‌گیرد. نظریه «حق به شهر» لوفور و نظریات تکثرگرایی معاصر، همچون دیدگاه کیملیکا که به حمایت از «حقوق اقلیت‌ها» در درون چارچوب‌های دموکراتیک لیبرال تأکید می‌ورزند و پذیرش و احترام به «تفاوت‌ها و تنوع‌های اجتماعی»، «ارزش‌ها»، «منافع» و «دیدگاه‌ها» از جمله اهداف آنهاست، این مضمون را تأیید می‌نماید (Kymlicka, 2007; Lefebvre, 2008). «حکمروایی و هماهنگ‌سازی»، در قالب «مدیریت مشترک»، «حکمروایی مشترک» یا «چارچوب‌های حکمروایی مشارکتی»، برای ایجاد «برنامه‌های مشترک» و «مسئولیت‌پذیری» برای شفاف‌سازی و پاسخگویی در مراحل «تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌ها»، پیوستن «دخیلان» و «تقسیم و توزیع عادلانه قدرت» میان آنها نقش بسزایی را ایفا می‌کند (Armitage et al., 2011; Berkes, 2009; Biondi et al., 2020; Kooiman, 2003; Peltola et al., 2022). این بخش به قلمروهای «مدیریتی» پیوند می‌خورد. «دخیلان و کنشگران» از دیگر بازوهای اصلی و نقش‌آفرینان عمده در فرایند هستند. «انتخاب و سازماندهی» آنها در یک چارچوب متکثر و فراگیر از میان ذینفعان و زیان‌بینان آشنا با موضوع و دارای قابلیت تأثیرگذاری، در شرایطی فارغ از غرض‌ورزی یا سوگیری نسبت به فرد یا گروهی خاص، انجام می‌گیرد. آنها «مشارکت‌کنندگان عملی (مردمی)، سازمانی و سیاسی» بوده که بسته به نقشی که ایفا می‌نمایند، شکل‌دهنده به روابطی تدریجی در قالب «شبکه‌های اجتماعی، بین‌سازمانی و سیاسی» هستند. این نوع پیوندها و شبکه‌ها، زمینه‌ساز ایجاد «سرمایه‌های اجتماعی، فکری و سیاسی» و اعتماد در راستای رسیدن به همگرایی در درک مشترک از نیازها و مسئله، اقدام هماهنگ و قدرت تأثیرگذاری بر و حمایت بیشتر از فرایند برنامه‌ریزی می‌شوند. دخیلان از «دانش» محلی و سطحی از «آگاهی» پیرامون زمینه برخوردارند به ویژه در شرایطی که دانش نظری و تخصصی به تنهایی پاسخگوی حل مسئله نیست. بنابراین، در راستای نقش‌آفرینی مؤثر، مستلزم کسب «مهارت» هستند که از طریق «آموزش» صحیح، فراهم می‌گردد. مطالعات حوزه برنامه‌ریزی به وفور نقش دخیلان و کنشگران را در فرایندهای مشارکتی و ایجاد وفاق اساسی دانسته‌اند (Fischer, 2006; Innes, 1996; Margerum, 2011).

«انعطاف‌پذیری در اقدام»؛ اقدامات متناسب و هماهنگ با مشکلات پیچیده و شرایط در حال تغییر و استراتژی‌های مداخله نامشخص، «پایش و ارزیابی مستمر»، «یادگیری از طریق عمل»، «حلقه بازخورد توسط تصمیم‌گیرندگان» و «اصلاح و تطبیق استراتژی‌ها، رویکردها و اهداف» به منظور تعدیل مدیریت آینده است. این مضمون، همانگونه که اینس و بوهر (Innes & Booher, 1999) باوردارند، منعکس‌کننده مفاهیم نظریه پیچیدگی است که برنامه‌ریزی را به‌عنوان سیستمی پیچیده، با تعامل مستمر و تنظیم خودآگاه و سازگار با شرایط عدم قطعیت و متغیر می‌بیند. در این چارچوب، وفاق نه به‌عنوان یک توافق نهایی و قطعی، بلکه به‌عنوان فرآیندی پویا و باز در تعامل بین کنشگران متنوع در نظر گرفته می‌شود. نمودار شماره ۵ الگوی مفهومی وفاق و روابط میان مضامین اصلی و فرعی را نشان می‌دهد.

همپوشانی قلمروهای قدرت و حوزه‌های نفوذ نهادها، سطح تعامل بین نهادها و ظرفیت نهادی نیز از عوامل مطرح نظر در فرایند هستند. با اتکا به خوانش فوکویی از قدرت به‌مثابه شبکه‌ای سیال از مناسبات، برخوردها و جریان‌های دائماً بازتولیدشونده در بطن روابط اجتماعی (Foucault, 1980, 1984)، می‌توان استدلال کرد که سه مضمون «گفتمان و عمل ارتباطی»، «مدیریت تعارض» و «روابط و مناسبات قدرت» نقش محوری در تحلیل فرآیندهای ایجاد وفاق در برنامه‌ریزی ایفا می‌کنند و به رفع شکاف رویکردهای ارتباطی و مشارکتی برنامه‌ریزی در عمل، که به گفتمان صرف، بسنده نموده‌اند و روابط قدرت را کمتر دیده‌اند، کمک می‌کند.

«مدیریت انطباقی» و توجه به ویژگی‌ها و مراحل آن، به ویژه در مرحله اجرا نقش اساسی دارد. این ویژگی‌ها شامل

نمودار شماره ۵: الگوی مفهومی تحقق وفاق جمعی در برنامه‌ریزی شهری

کنشگران «تحقق می‌یابد؛ «گفتمان و عمل ارتباطی» و توجه به «روابط و مناسبات قدرت» در بین دخیلان، پیش شرط شناسایی

بنابراین، الگو تأیید می‌کند که وفاق جمعی در چارچوب «فرایند مشارکتی تسهیل شده» و با درگیری فعال «دخیلان و

مضمون مطالعات پیشین با رویکرد استقرایی، نشان داد که «فرایند تسهیل‌شده مشارکتی»، «دخیلان و کنشگران»، «گفتمان و عمل ارتباطی»، «مدیریت تعارض»، «روابط و مناسبات قدرت» و «مدیریت انطباقی»، مضامین سازمان‌دهنده و پایه‌های اصلی تعریف‌کننده مفهوم وفاق جمعی در برنامه‌ریزی هستند. اعتبار این مضامین، از طریق مثلث‌سازی نظری، با نظریه‌های «ارتباطی» هابرماس، «حق به شهر» لوفور، «تکثرگرایی معاصر»، «قدرت» فوکو و «پیچیدگی» تأیید شد. در پاسخ به پرسش دوم، تحلیل روابط درون‌ساختاری میان مضامین اولیه و فرعی نشان داد که این مضامین به‌طور عمیق و متقابل به یکدیگر وابسته‌اند و فقدان هر یک از آنها، تحقق وفاق را ناممکن می‌سازد. این یافته‌ها به تدوین الگوی مفهومی دستیابی به وفاق انجامید که بر ضرورت تعامل مداوم و مستمر این مضامین تأکید دارد.

الگوی مفهومی پیشنهادی، چارچوبی جامع و شامل را برای برنامه‌ریزان و مدیران شهری، فراهم می‌کند تا براساس آن، فرایند برنامه‌ریزی مشارکتی را در عمل، از مرحله تهیه تا اجرا با نظر به جزئیات، شکل داده و در راستای کاهش چالش‌ها، تعارضات و دستیابی به وفاق مؤثر، عادلانه و تضمین‌کننده پایداری، هدایت نمایند. این الگو قابلیت تطبیق با زمینه‌ها، شرایط و مقیاس‌های متنوع برنامه‌ریزی را داراست و به دلیل ماهیت «عملگراییانه»، تأکید بر جنبه‌های «گفتمانی» و فراهم آوردن امکان «بازبینی انتقادی» سیاست‌ها، می‌تواند به عنوان مبنایی نظری برای ایجاد هم‌آوایی در رویکردهای رایج برنامه‌ریزی به شمار آید؛ به ویژه آنهایی که صرفاً در سطحی از گفت‌وگوی دخیلان، باقی مانده و از تحلیل عمیق‌تر سازوکارهای پنهان و نامتقارن قدرت بازمانده‌اند.

با این حال، الگو، به دلایل محتوایی و روش‌شناختی، از قبیل تمرکز بر جنبه‌های نظری و مفهومی و نپرداختن به ارزیابی‌های میدانی، در عمل و اجرا با محدودیت‌هایی مواجه است. در مقیاس‌ها، فرهنگ‌ها و ساختارهای اجتماعی، سیاسی، نهادی و قانونی متفاوت، نیازمند بومی‌نگری و انطباق با زمینه مورد نظر است. همچنین، اثربخشی آن مستلزم فراهم بودن ظرفیت‌های نهادی، حقوقی و قانونی، منابع مالی، آموزش‌های هدفمند و حمایت‌های مستمر توسط برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران است که ممکن است در برخی موارد، به عنوان

صحیح و تحلیل «ابعاد تعارضات» در شرایط نابرابر است و در صورت نادیده گرفتن این موارد، فرایند «مدیریت تعارض» به سطحی‌ترین لایه‌های تصمیم‌گیری تقلیل می‌یابد، در نتیجه، منافع و ارزش‌های متکثر کنار گذاشته می‌شود. بدون «مدیریت انطباقی» مطلوب، ابعادی از مسئله و فرایند مورد غفلت قرار می‌گیرد، مراحل چون ارزیابی، پایش، بازخورد و یادگیری در عمل به منظور اصلاح راهبردها و سیاست‌ها عقیم مانده و مدیریت آینده در کاستی‌های پیشین خود گرفتار خواهد ماند و فرصت بازبینی انتقادی فرایند برنامه‌ریزی را کاهش می‌دهد. این الگو با رویکردی جامع تلاش می‌کند موانع کلیدی را کاهش دهد، اما به دلیل پیچیدگی و عدم قطعیت عوامل زمینه‌ای، نیازمند انعطاف‌پذیری، بازخورد مستمر و تعامل فعال با ذینفعان برای تضمین اثربخشی است.

۵. نتیجه گیری

پژوهش حاضر تأیید می‌کند که ایجاد وفاق از ارکان بنیادین در فرایند برنامه‌ریزی مشارکتی موفق به‌شمار می‌رود. با وجود اهمیت این مفهوم، پژوهش‌های اندکی به وفاق، به‌مثابه مفهومی مستقل در ادبیات برنامه‌ریزی پرداخته‌اند. اغلب مطالعات، وفاق را به‌طور ضمنی و در ارتباط با مقولاتی چون «تعارض»، «مدیریت» و «قدرت» و در بستر «مشارکت عمومی» بررسی کرده‌اند که بیشتر متأثر از زمینه‌های خاص برنامه‌ریزی و نوع مسائل مورد مطالعه بوده است. این در حالی است که وفاق، به‌ویژه در شرایط منافع، ارزش‌ها، صداها، گوناگون و کمبود منابع، نقشی کلیدی در تسهیل بهره‌گیری مؤثر از سرمایه‌های فکری، اجتماعی، انسانی و سیاسی ایفا می‌کند. همچنین، به‌مثابه ابزاری کارآمد برای بازتوزیع عادلانه قدرت و منابع، ارتقای کیفیت فرآیندهای تصمیم‌گیری جمعی، فراهم نمودن سازوکارهای مؤثر برای کاهش تنش‌ها و تعارضات میان دخیلان و همگرایی بیشتر دیدگاه‌های آنها، دستیابی به درک مشترک و در نهایت، افزایش اثربخشی، مقبولیت و تسهیل در اقدامات اجرایی در یک ساختار برنامه‌ریزی مشارکتی، چندسطحی و همه‌شمول عمل می‌کند. این پژوهش با هدف رفع شکاف اصلی مطالعات نظری و عمل برنامه‌ریزی معاصر، به بررسی مفهومی سطوح و سازوکارهای تحقق وفاق جمعی میان کنشگران و دخیلان از منظر یک مفهوم یکپارچه و پیوسته با سایر مفاهیم برنامه‌ریزی پرداخته است. در پاسخ به پرسش نخست پژوهش، یافته‌های حاصل از تحلیل کیفی

گردآوری همه‌شمول دخیلان، تقویت نهادها و شکل‌دهی به سازوکارهای ارتباطی، توزیع عادلانه قدرت و مدیریت تعارض میان تمامی کنشگران، اجرای مدیریت انطباقی و تعریف سازوکارهای پایش و بازبینی مداوم سیاست‌ها، بومی‌سازی و انطباق الگوهای ایجاد وفاق با توجه به شرایط فرهنگی و سیاسی محلی، فراهم کردن آموزش‌های مستمر در حوزه مهارت‌های ارتباطی و به اشتراک‌گذاری و هم‌افزایی دانش محلی اقدام نموده و حمایت‌های حقوقی، قانونی و منابع مالی پایدار را تضمین نمایند.

References

- Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). Collaborative Public Management: New Strategies for Local Governments. Georgetown University Press.
- Albrechts, L. (2003). Planning and Power: Towards an Emancipatory Planning Approach. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 21(6), 905–924. <https://doi.org/10.1068/c29m>
- Alexander, E. R. (1995). How organizations act together: Interorganizational coordination in theory and practice. Gordon and Breach.
- Alexander, E. R. (2001). The Planner-Prince: Interdependence, Rationalities and Post-communicative Practice. *Planning Theory & Practice*, 2(3), 311–324. <https://doi.org/10.1080/14649350120096848>
- Amy, D. J. (Ed.). (1983). The Politics of Environmental Mediation. *Ecology Law Quarterly*. <https://doi.org/10.15779/Z388C0Z>
- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (Revised). Verso. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=ef571573265de9384ce2cfed70eb51ca>
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543–571. <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>
- Armitage, D., Berkes, F., Dale, A., Kocho-Schellenberg, E., & Patton, E. (2011). Co-management and the co-production of knowledge: Learning to adapt in Canada's Arctic. *Global Environmental Change, Symposium on Social Theory and the Environment in the New World (Dis)Order*, 21(3), 995–1004. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.04.006>
- Atay Kaya, İ., & Kaya Erol, N. (2016). Conflicts over Locally Unwanted Land Uses (LULUs): Reasons and solutions for case studies in Izmir (Turkey). *Land Use Policy*, 58, 83–94. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.07.011>
- Bailey, K., Blandford, B., Grossardt, T., & Ripy, J. (2011). Planning, Technology, and Legitimacy: Structured Public Involvement in Integrated Transportation and Land-Use Planning in the United States. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 38(3), 447–467. <https://doi.org/10.1068/b35128>
- Balducci, A., & Fareri, P. (1998). Consensus-Building, Urban Planning Policies, and the Problem of Scale: Examples from Italy. In F. H. J. M. Coenen, D. Huitema, & L. J. O'Toole (Eds.), *Participation and the Quality of Environmental Decision Making* (pp. 163–178). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-011-5330-0_13
- Berkes, F. (2009). Evolution of co-management: Role of knowledge generation, bridging organizations and social learning. *Journal of Environmental Management*, 90(5), 1692–1702. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2008.12.001>
- Biondi, L., Demartini, P., Marchegiani, L., Marchiori, M., & Piber, M. (2020). Understanding orchestrated participatory cultural initiatives: Mapping the dynamics of governance and participation. *Cities*, 96, 102459. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102459>
- Bounds, M. (2020). *Urban Social Theory: City, Self, and Society* (Translated by R.Sedigh Sarvestani). University of Tehran Press. [in Persian]
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Carlson, C. (1999). Convening. In Lawrence Susskind, Sarah McKernan, & Jennifer Thomas-Larmer (Eds.), *The consensus building handbook: A comprehensive guide to reaching agreement*. Sage Publications.
- Carpenter, S. L., & Kennedy, W. J. D. (1988). *Managing public disputes: A practical guide to*

- handling conflict and reaching agreements (1st ed). Jossey-Bass.
- Cheng, Y. (2013). Collaborative planning in the network: Consensus seeking in urban planning issues on the Internet—the case of China. *Planning Theory*, 12(4), 351–368. <https://doi.org/10.1177/1473095213499655>
 - Chipangura, N., Chiripanhura, P., & Nyamagodo, S. (2017). Policy Formulation and Collaborative Management: The Case of Ziwa Site, Eastern Zimbabwe. *Museum International*, 69(3–4), 118–127. <https://doi.org/10.1111/muse.12177>
 - Collier, M. J., & Scott, M. (2009). Conflicting rationalities, knowledge and values in scarred landscapes. *Journal of Rural Studies*, 25(3), 267–277. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2008.12.002>
 - Cortina, A. (1995). La educación del hombre y del ciudadano. *Revista Iberoamericana de Educación*, 7, 41–63. <https://doi.org/10.35362/rie701199>
 - Crosby, B. C., & Bryson, J. M. (2010). Integrative leadership and the creation and maintenance of cross-sector collaborations. *The Leadership Quarterly*, 21(2), 211–230. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2010.01.003>
 - Crush, J. (1994). Scripting the Compound: Power and Space in the South African Mining Industry. *Environment and Planning D: Society and Space*, 12(3), 301–324. <https://doi.org/10.1068/d120301>
 - Dyrberg, T. B. (1997). *The circular structure of power: Politics, identity, community* (1st publ). Verso.
 - Ejlali, P., Rafieian, M., & Asgari, A. (2019). *Nazariyeh Barnamerizi: Didgah-haye Sonnati va Jadid [Planning theory: Traditional and contemporary perspectives]*. Nashr-e Agah. [in Persian]
 - Etzioni, A. (1968). *The Active Society*. The Free Press.
 - Evans-Cowley, J. S. (2010). Planning in the age of Facebook: The role of social networking in planning processes. *GeoJournal*, 75(5), 407–420. <https://doi.org/10.1007/s10708-010-9388-0>
 - Fahmi, F. Z., Prawira, M. I., Hudalah, D., & Firman, T. (2016). Leadership and collaborative planning: The case of Surakarta, Indonesia. *Planning Theory*, 15(3), 294–315. <https://doi.org/10.1177/1473095215584655>
 - Fischer, F. (2006). Participatory Governance as Deliberative Empowerment: The Cultural Politics of Discursive Space. *The American Review of Public Administration*, 36(1), 19–40. <https://doi.org/10.1177/0275074005282582>
 - Fisher, R. (1991). Negotiating Power: Getting and Using Influence. In J. William Breslin & John William Breslin (Eds.), *Negotiation theory and practice* (pp. 127–140). The Program on Negotiation at Harvard Law School.
 - Fisher, R., Ury, W., & Patton, B. (1981). *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. Penguin Group. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=E838B5F2161B3A0C1D8DFD5F6D9353E5>
 - Flyvbjerg, B. (1998). Habermas and Foucault: Thinkers for Civil Society? *The British Journal of Sociology*, 49(2), 210–233. <https://doi.org/10.2307/591310>
 - Flyvbjerg, B. (2001). *Making Social Science Matter* (1st ed.). Cambridge University Press. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=0d567ec3dd214bf0c2275a7d6f6cf189>
 - Flyvbjerg, B. (2002). Bringing Power to Planning Research: One Researcher's Praxis Story (SSRN Scholarly Paper No. 2278388). <https://papers.ssrn.com/abstract=2278388>
 - Flyvbjerg, B. (2004). Phronetic Planning Research: Theoretical and Methodological Reflections. *Planning Theory and Practice*, 5, 283–306. <https://doi.org/10.1080/1464935042000250195>
 - Forester, J. (1989). *Planning in the face of power*. University of California Press.
 - Forester, J. (1999). *The deliberative practitioner: Encouraging participatory planning processes*. MIT Press.
 - Foroughi, M., de Andrade, B., Roders, A. P., & Wang, T. (2023). Public participation and consensus-building in urban planning from the lens of heritage planning: A systematic literature review. *Cities*, 135, 104235. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104235>
 - Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*. Knopf Doubleday Publishing Group.
 - Foucault, M. (1984). *The Foucault reader* (P. Rabinow, Ed.). Vintage Books; Random House.
 - Ghasemi, R. (2013). The Research of Social Cohesion in Boushehr. 14(56), 165–181. [in Persian]
 - Gray, B. (1989). *Collaborating: Finding common ground for multiparty problems* (1st ed). Jossey-Bass.
 - Gresch, P., & Smith, B. (1985). Managing spatial conflict: The planning system in Switzerland. *Progress in Planning*, 23, 155–251. [https://doi.org/10.1016/0305-9006\(85\)90007-8](https://doi.org/10.1016/0305-9006(85)90007-8)
 - Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action, Volume 1: Reason and the Rationalization of Society*. Beacon Press. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=54fb3b102b3b4b3f360f450455c73e83>

- Healey, P. (1997). Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies. Macmillan.
- Healey, P. (2001). Editorial. *Planning Theory & Practice*, 2(3), 255–258. <https://doi.org/10.1080/14649350120096802>
- Healey, P. (2006). *Urban Complexity and Spatial Strategies* (0 ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203099414>
- Holling, C. S. (1978). *Adaptive Environmental Assessment and Management*. John Wiley & Sons. <https://iiasa.dev.local/>
- Hopper, T., & Hoque, Z. (2006). Triangulation Approaches to Accounting Research. In *Methodological Issues in Accounting Research: Theories, Methods and Issues*. Spiramus. https://www.researchgate.net/publication/283546794_Triangulation_Approaches_to_Accounting_Research
- Huxley, M. (2000). The Limits to Communicative Planning. *Journal of Planning Education and Research*, 19(4), 369–377. <https://doi.org/10.1177/0739456X0001900406>
- Huxley, M., & Yiftachel, O. (2000). New Paradigm or Old Myopia? Unsettling the Communicative Turn in Planning Theory. *Journal of Planning Education and Research*, 19(4), 333–342. <https://doi.org/10.1177/0739456X0001900402>
- IAP2. (2007). IAP2 Spectrum of Public Participation. International Association for Public Participation. https://cdn.ymaws.com/www.iap2.org/resource/resmgr/pillars/spectrum_8.5x11_print.pdf
- Innes, J. E. (1995). Planning Theory's Emerging Paradigm: Communicative Action and Interactive Practice. *Journal of Planning Education and Research*, 14(3), 183–189. <https://doi.org/10.1177/0739456X9501400307>
- Innes, J. E. (1996). Planning Through Consensus Building: A New View of the Comprehensive Planning Ideal. *Journal of the American Planning Association*, 62(4), 460–472. <https://doi.org/10.1080/01944369608975712>
- Innes, J. E. (1998). Information in Communicative Planning. *Journal of the American Planning Association*, 64(1), 52–63. <https://doi.org/10.1080/01944369808975956>
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (1999). Consensus Building and Complex Adaptive Systems. *Journal of the American Planning Association*, 65(4), 412–423. <https://doi.org/10.1080/01944369908976071>
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2004). Reframing public participation: Strategies for the 21st century. *Planning Theory & Practice*, 5(4), 419–436. <https://doi.org/10.1080/1464935042000293170>
- Jasper, J. M., & Flyvbjerg, B. (1999). Rationality and Power: Democracy in Practice. *Social Forces*, 78(2), 806. <https://doi.org/10.2307/3005579>
- Jones, C. E. (Ed.). (2005). *Strategic environmental assessment and land use planning: An international evaluation*. Earthscan.
- Kaiser, E. J., Godschalk, D. R., & Chapin, F. S. (1995). *Urban land use planning* (4. ed). Univ. of Illinois Press.
- Kaner, S., & Lind, L. (1996). *Facilitator's guide to participatory decision-making*. New Society Publishers.
- Knoke, D. (1990). *Political Networks: The Structural Perspective* (1st ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511527548>
- Kooiman, J. (2003). *Governing as Governance*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446215012>
- Kymlicka, W. (2007). *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity*. Oxford University Press.
- Lam, K. C., & Woo, L. Y. (2009). Public perception of locally unwanted facilities in Hong Kong: Implications for conflict resolution. *Local Environment*, 14(9), 851–869. <https://doi.org/10.1080/13549830903160621>
- Lane, M. B. (2003). Participation, Decentralization, and Civil Society: Indigenous Rights and Democracy in Environmental Planning. *Journal of Planning Education and Research*, 22(4), 360–373. <https://doi.org/10.1177/0739456X03022004003>
- Layzer, J. A. (2008). *Natural experiments: Ecosystem-based management and the environment*. MIT Press.
- Lefebvre, H. (2008). *Writings on cities* (E. Kofman, Ed.; 11. [print]). Blackwell. <https://thecharnelhouse.org/wp-content/uploads/2017/08/Henri-Lefebvre-Writings-on-Cities.pdf>
- Legacy, C., Metzger, J., Steele, W., & Gualini, E. (2019). Beyond the post-political: Exploring the relational and situated dynamics of consensus and conflict in planning. *Planning Theory*, 18(3), 273–281. <https://doi.org/10.1177/1473095219845628>
- Lekakis, S. (2013). Distancing and Rapproching: Local Communities and Monuments in the Aegean Sea — A Case Study from the Island of Naxos. *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 15(1), 76–93. <https://doi.org/10.1179/1350503313Z.00000000048>
- Lin, Y., & Geertman, S. (2015). Smart Governance, Collaborative Planning and Planning Support Systems: A Fruitful Triangle? In S. Geertman, Jr.

- Ferreira Joseph, R. Goodspeed, & J. Stillwell (Eds.), *Planning Support Systems and Smart Cities* (pp. 261–277). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-18368-8_14
- Locke, J., & Laslett, P. (2003). *Two treatises of government* (2. ed., transferred to digital print). Cambridge Univ. Press.
 - Lord, W. B. (1979). CONFLICT IN FEDERAL WATER RESOURCE PLANNING ¹. *JAWRA Journal of the American Water Resources Association*, 15(5), 1226–1235. <https://doi.org/10.1111/j.1752-1688.1979.tb01123.x>
 - Lukes, S. (1974). *Power: A radical view*. Macmillan.
 - MacKenzie, S. H. (1993). Ecosystem Management in the Great Lakes: Some Observations from Three RAP Sites. *Journal of Great Lakes Research*, 19(1), 136–144. [https://doi.org/10.1016/S0380-1330\(93\)71204-6](https://doi.org/10.1016/S0380-1330(93)71204-6)
 - Madden, F., & McQuinn, B. (2014). Conservation's blind spot: The case for conflict transformation in wildlife conservation. *Biological Conservation*, 178, 97–106. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2014.07.015>
 - Maginn, P. J. (2007). Towards more effective community participation in urban regeneration: The potential of collaborative planning and applied ethnography. *Qualitative Research*, 7(1), 25–43. <https://doi.org/10.1177/1468794106068020>
 - Margerum, R. D. (2002). Collaborative Planning: Building Consensus and Building a Distinct Model for Practice. *Journal of Planning Education and Research*, 21(3), 237–253. <https://doi.org/10.1177/0739456X0202100302>
 - Margerum, R. D. (2011). *Beyond consensus: Improving collaborative planning and management*. MIT Press.
 - McCarthy, E. D. (1996). *Knowledge as culture: The new sociology of knowledge*. Routledge.
 - McKearnan, & Fairman, D. (1999). Producing consensus. In Lawrence Susskind, Sarah McKearnan, & Jennifer Thomas-Larmer (Eds.), *The consensus building handbook: A comprehensive guide to reaching agreement*. Sage Publications.
 - Mead, G. H., & Morris (ed.), C. W. (1972). *Mind, Self, and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist* (1st ed.). University of Chicago Press. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=c3a60c23ee5eab07efd2e1c54f86897c>
 - Merriam-Webster. (2024). Merriam-Webster. In Merriam-Webster. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/interest%20group>
 - Moein, M. (2000). *Farhang-e Farsi [Moin Encyclopedic Dictionary]*. Amir Kabir Publications Institute. [in Persian]
 - Moore, C. W. (1996). *The mediation process: Practical strategies for resolving conflict* (2. ed). Jossey-Bass.
 - Moote, M. A., McClaran, M. P., & Chickering, D. K. (1997). RESEARCH: Theory in Practice: Applying Participatory Democracy Theory to Public Land Planning. *Environmental Management*, 21(6), 877–889. <https://doi.org/10.1007/s002679900074>
 - Mouffe, C. (1993). *The return of the political* (1. publ). Verso.
 - Mouffe, C. (2005). *On the political*. Routledge.
 - Myerson, M., & Banfield, Edward. C. (1955). *Politics, Planning and the Public Interest*. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=8ab49aec361be7e23b35db976ebe1c86>
 - Nash, K. (2009). Michel Foucault (1982), “The Subject and Power”, *Critical Inquiry*, 8, pp. 777-95. In *New Critical Writings in Political Sociology*. Routledge.
 - Ozawa, C. P. (2019). *Recasting Science: Consensual Procedures in Public Policy Making* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429303920>
 - Pasquero, J. (1991). *Supraorganizational Collaboration: The Canadian Environmental Experiment*. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 27(1), 38–64. <https://doi.org/10.1177/0021886391271003>
 - Patrão Neves, M. (2016). *Consensus*. https://doi.org/10.1007/978-3-319-05544-2_119-1
 - Peltola, T., Arpin, I., Leino, J., Peltonen, L., Ratamäki, O., & Salmi, P. (2022). Management plans as resources in conservation conflicts. *Environmental Policy and Governance*, 33. <https://doi.org/10.1002/et.2014>
 - Poplin, A., & Vemuri, K. (2018). Spatial Game for Negotiations and Consensus Building in Urban Planning: YouPlaceIt! In O. Ahlqvist & C. Schlieder (Eds.), *Geogames and Geoplay* (pp. 63–90). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-22774-0_4
 - Purbani, K. (2017). Collaborative planning for city development. A perspective from a city planner. *Przegląd Naukowy Inżynieria i Kształtowanie Środowiska*, 26(1), 136–147. <https://doi.org/10.22630/PNIKS.2017.26.1.12>
 - Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community* (1. Touchstone ed). Simon & Schuster [u.a.].
 - Ratamäki, O. (2022). Luonnonvaraoikeudelliset konfliktit ja legitimiteetti: Koettu, tulkittu ja päätelty hyväksymisenarvoisuus. Itä-Suomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/27176>
 - Raynor, K. E., Doyon, A., & Beer, T. (2017). *Collaborative planning, transitions management and*

- design thinking: Evaluating three participatory approaches to urban planning. *Australian Planner*, 54(4), 215–224. <https://doi.org/10.1080/07293682.2018.1477812>
- Redpath, S. M., Gutiérrez, R. J., Wood, K. A., Sidaway, R., & Young, J. C. (2015). An introduction to conservation conflicts. In *Conflicts in Conservation: Navigating Towards Solutions* (pp. 3–18). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781139084574.002>
 - Rousseau, J.-J. (2002). *The Social Contract and The First and Second Discourses*. Yale University Press. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=2cee6fc25f3bfb3d4299b009c5dbd1d1>
 - Sidaway, R. (2013). *Resolving Environmental Disputes* (0 ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781849772372>
 - Susskind, L., & Cruikshank, J. (1989). *Breaking the impasse: Consensual approaches to resolving public disputes* (13. Dr.). Basic Books.
 - Susskind, L., McKearnan, S., & Thomas-Larmer, J. (Eds.). (1999). *The consensus building handbook: A comprehensive guide to reaching agreement* (Online-Ausg). SAGE.
 - Susskind, L., & Ozawa, C. (1984). Mediated Negotiation in the Public Sector: The Planner as Mediator. *Journal of Planning Education and Research*, 4(1), 5–15. <https://doi.org/10.1177/0739456X8400400103>
 - Tewdwr-Jones, M., & Allmendinger, P. (1998). Deconstructing Communicative Rationality: A Critique of Habermasian Collaborative Planning. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 30(11), 1975–1989. <https://doi.org/10.1068/a301975>
 - UN.ESCAP, & Participation (IAP2), I. A. for P. (2018). *Creating a seat at the table: Stakeholder engagement planning and assessment tool for the 2030 agenda*. UN.ESCAP. <https://repository.unescap.org/handle/20.500.12870/4830>
 - United Nations Department of Public Information. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
 - Van Assche, K., & Duineveld, M. (2013). The good, the bad and the self-referential: Heritage planning and the productivity of difference. *International Journal of Heritage Studies*, 19(1), 1–15. <https://doi.org/10.1080/13527258.2011.632639>
 - Van Ewijk, H. (2011). Collaboration in community research: Samenwerking in buurtonderzoek. *European Journal of Social Work*, 14(1), 41–52. <https://doi.org/10.1080/13691457.2010.516630>
 - Webster, D. G. (2009). *Adaptive governance: The dynamics of Atlantic fisheries management*. MIT Press.
 - Whetten, D. A., & Cameron, K. S. (2011). *Developing Management Skills*. Pearson Education.
 - Winer, M. B., & Ray, K. L. (1994). *Collaboration handbook: Creating, sustaining, and enjoying the journey*. Amherst H. Wilder Foundation.
 - Yiftachel, O. (1998). Planning and Social Control: Exploring the Dark Side. *Journal of Planning Literature*, 12(4), 395–406. <https://doi.org/10.1177/088541229801200401>
 - Young, I. M. (2001). Activist Challenges to Deliberative Democracy. *Political Theory*, 29(5), 670–690.
 - Young, J. C., Marzano, M., White, R. M., McCracken, D. I., Redpath, S. M., Carss, D. N., Quine, C. P., & Watt, A. D. (2010). The emergence of biodiversity conflicts from biodiversity impacts: Characteristics and management strategies. *Biodiversity and Conservation*, 19(14), 3973–3990. <https://doi.org/10.1007/s10531-010-9941-7>

نحوه ارجاع به مقاله:

قنبری، عرفانه؛ مولوی، مهرناز؛ محمدپور، صابر؛ لطفی، سهند (۱۴۰۴) بازنمایی مضامین سازمان‌دهنده وفاق جمعی؛ به سوی ارائه الگوی مفهومی تحقق هم‌آوایی در عمل برنامه‌ریزی شهری، *مطالعات شهری*، ۱۵ (۵۷)، ۳۸–۱۹. Doi: 10.22034/urbs.2025.143721.5166

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

